

Osaathan se sieki!

-OPASKIRJANEN PORONHOITAJILLE

JOHDANTO

Tämä opas on toteutettu Osaathan se sieki! -koulutushankkeen koulutusten perusteella. Opas sisältää poronhoitajan työhön liittyviä aihealueita, joista on nostettu esille vinkkejä, yksittäisiä huomioita ja paikoin tarkempia ohjeita. Huomioithan, että osa tiedoista muuttuu nopeasti, joten tietojen ajantasaisuus kannattaa tarkastaa.

Oppaan aihealueiden kirjosta saa kuvan, kuinka moninaista osaamista nykypäivän porotaloudessa tarvitaan. Perinteisten taitojen lisäksi alati sähköistyvä ja teknistyvä arki vaatii uudenlaista osaamista ja tietotaitojen jatkuvaa päivittämistä. Kaikkea ei tarvitse hallita itse, vaan tarvittaessa voi apua pyytää muilta palkisen osakkailta. Myös yhteistyön tekeminen naapuripaliskuntien kanssa tuo tekemiseen lisää voimavaroja. Nuoretkin kannattaa huomioida, sillä heillä on usein näkemyksiä kehittämistyöhön ja sellaista osaamista, joka vanhemmilta poronhoitajilta saattaa puuttua. Tärkeää on, että kaikki osakkaat iästä ja taustoista huolimatta, voivat osallistua yhdenvertaisesti paliskunnan toimintaan ja päätöksentekoon.

Osaathan se sieki! -koulutushankkeen 1.4.23-31.12.2024 on hallinnoinut ja rahoittanut Leader Pohjoisin Lappi ry ja hankkeen yksityisrahoituksesta ovat vastanneet Kemin-Sompion, Lapin, Oraniemen, Sattasniemen ja Syväjärven paliskunnat.

Kiitos yhteistyöstä hankepaliskunnille, kouluttajille, Paliskuntain yhdistykselle, ohjausryhmälle sekä muille asiantuntijoille!

Osaathan se sieki! -OPASKIRJANEN PORONHOITAJILLE

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Pohjoisin Lappi

JOHDANTO	2
1. SÄHKÖISET JÄRJESTELMÄT JA SOVELLUKSET	4
1.1. Poronet.....	4
1.2. Korvamerkki -sovellus	4
1.3. Petovahinkojen ilmoittaminen.....	5
1.4. Maastokartat	6
1.5. Porotyöt	7
1.6. Paikannusjärjestelmät	7
1.6.1. RANNIOT	7
1.6.2. Garmin-GPS laite.....	8
2. OSAKKAAN TALOUS JA VEROTUS	10
2.1. Talkoopäiväkirja	10
2.2. ALV-ilmoitus ja POMU	10
2.3. Poronomistajan henkilökohtainen esitötetty veroilmoitus	12
2.4. Poronhoitajan eläke- ja sosiaaliturva	13
3. TYÖTERVEYSHUOLTO JA TYÖHYVINVOINTI	15
3.1. Maatalousyrittäjän työterveyshuolto MELASSA	15
3.2. Sijaisapu.....	16
3.3. Poronhoitajien ravitseminen ja kehonhuolto	17
4. TYÖTAIDOT	18
4.1. Tietojen käsittely.....	18
4.2. Ensiapu.....	19
4.3. Hygieniapassi.....	20
4.4. Moottorikelkan huolto	20
4.5. Dronet.....	24
4.6. Raatokoira-työskentely.....	24
4.7. Petovahinkojen tunnistus	25
5. VAIKUTTAMINEN	27
5.1. Kokouskäytänteet	27
5.1.1. Roolit	27
5.1.2. Kokouksen kulku.....	28
5.2. Lausunnot	29
5.3. Neuvottelut	30
6. POROTALOUDEN KEHITTÄMINEN	31
6.1. Rahoitus	31
6.1.1. POLURA- Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetuet	31
6.1.2. LEADER-rahoitus	32
6.2. Pohdintaa poronhoitajilta	33
7. LÄHTEET JA LINKIT	35

1. SÄHKÖISET JÄRJESTELMÄT JA SOVELLUKSET

Palvelut ovat siirtyneet enenevässä määrin sähköisiksi. Sivustojen ja sovellusten haltuun ottaminen sujuvoittaa monin tavoin arkea, kuten tiedonhankinta ja rahoitushakemusten laadintaa.

Jotkin sovelluksista ja sivustoista, varsinkin maksulliset, vaativat rekisteröitymisen tai kirjautumisen. Puhelimeen sovellukset saa ladattua sovelluskaupasta. **Muista päivittää tuorein versio, jotta sovellus toimii kunnolla.** Osa sovellusten ominaisuuksista voivat vaatia nettiyhteyden toimiakseen. Tietokoneella käytettäessä palveluihin kirjaudutaan internet-selaimen kautta. Mikäli kirjautuminen tapahtuu verkkopankkitunnuksilla, varmista, että olet oikealla sivustolla tarkistamalla nettisivun osoiterivi. Esimerkiksi Verohallinnon ja pankkien nimissä liikkuu tietojenkalasteluviestejä ja aidon näköisiä huijaussivustoja. Tutustu tietoturvaan: www.suomi.fi/kansalaiselle/oikeudet-ja-velvollisuudet/turvallisuus-ja-jarjestys/opas/tietoturva

1.1. Poronet

Poronet on Paliskuntain yhdistyksen ylläpitämä neuvontasivusto poronhoitajille ja paliskuntien toimihenkilöille. Poronettiin pääset kirjautumaan paliskunnat.fi sivujen Poronhoitajille -osion kautta. Rekisteröityminen edellyttää paliskunnan osakkuutta. Uudet osakkaat pystyvät hakemaan tunnuksia vasta kirjallisen merkkipäätöksen saatuaan. Ensimmäisellä kerralla luodaan tunnuksia ja asetetaan salasana. Sisään kirjautumalla sivustolta löytää tietoja ja ohjeita, pääsee lataamaan lomakkeita sekä sovelluksia, mm. POMU ladataan Poronetistä.

Paliskuntain yhdistyksen neuvojilla on Facebookissa PY neuvonta -sivusto, josta löytyy ajankohtaista tietoa esimerkiksi koulutuksista.

1.2. Korvamerkit -sovellus

Vasama –hankkeessa tuotettu Korvamerkit –sovellus on nykyaikainen poromerkkipohjainen kännykässä. Sovelluksessa on saatavilla kaikkien paliskuntien ajantasaiset merkit. Kirjautumiseen käytetään Poronet-tunnuksia. Korvamerkkilista kannattaa päivittää aika ajoin, jotta uusimmat muutokset korvamerkkirekisterissä tulevat näkyviin.

Sovelluksessa pystyy hakemaan merkkejä tekojen, nimen tai paliskunnan mukaan. Korvamerkkejä pääset hakemaan sovelluksen 'Hae korvamerkkejä' -napin takaa avautuvan ruudun oikeassa alalaidassa olevan suurennuslasin kautta. Ensimmäisessä voit hakea omistajaa tai palkista, mutta voit myös valita aktiiviseksi 'Korvamerkki' -kohdan, jolloin näkyville tulee yhdeksään sivuun eli osioon jaettu korvamerkkipohja.

Valitsemalla korvamerkkipohjasta sivun, pääset määrittelemään siihen kuuluvat teot tai tekoja tarjoavan ikkunan yläreunassa olevasta 'poista sivu käytöstä' -kohdasta voit mykistää kyseisen sivun eli korvan osan. Mykistämällä sivun, hakutoiminto tarjoaa sinulle siihen kaikki mahdolliset vaihtoehdot, joita muiden sivujen määritysten perusteella siihen on mahdollista tulla. Esimerkiksi, mikäli tiedät vain vasemman korvan teot, voit mykistää oikean puolen kaikki sivut, jolloin tuloksena tarjotaan kaikkia mahdollisia merkkejä,

joissa vasen korva täsmää annettuihin hakuehtoihin. Voit myös aktivoida 'Yhden sivun päässä' -toiminnon, jolloin saat hakutuloksiin lisää vaihtoehtoja, joissa yksi sivuista voi poiketa annetusta hakuehdoista.

1.3. Petovahinkojen ilmoittaminen

Porovahinkojen korvaus perustuu Riistavahinkolakiin ja korvaus voi olla enintään 1,5 kertaa poron käypää arvoa vastaava määrä. Vasonnan ja marraskuun viimeisen päivän välisenä aikana löytyneet suurpetojen tappamat poronvasat korvataan vasahävikkikorvauksen perusteella. Riistavahinkolain mukaan ilmoitus vahingosta on tehtävä viipymättä ja porovahinko on merkittävä maastoon mahdollista tarkastusta varten esim. kuitunauhalla. Kunnan maaseutuelinkeinoviranomainen toteaa ja arvioi vahingon. Mahdollisesta raadon tarkistuksesta ilmoitetaan yleensä kolmen vuorokauden sisällä vahinkoilmoituksesta, huomioiden viranomaisten työajat. **Ennen tarkistusta raatoa ei saa siirtää eikä siitä saa irrottaa mitään**, esimerkiksi pantaa tai pilttaa. Mikäli vahinko on tapahtunut kotiaidassa, voi raadon peittää.

Poronhoitoalueelta löytyneestä maasuorpedon tappamasta porosta tehdään vahinkohavainto Pesä-sovelluksella tai lomakkeella 149. Pesä toimii selaimella osoitteessa <https://pesa.mmm.fi> tai mobiilisovelluksena, jonka voit ladata sovelluskaupasta (Android-puhelimet). Pesän käyttöön tarvitet ELU-tunnukset (luo tunnus ensimmäisellä kerralla rekisteröitymällä Ruokaviraston sivuilla <https://eluasointi.ruokavirasto.fi/eluasointi/rekisteroidy>)

Pesä-sovelluksen käyttö lyhyesti

- **Ota kolme kuvaa:** yleiskuva vahinkopaikasta, kuva raadosta sekä kuva mahdollisesta jäljestä tms.
- **Hae koordinaatit ja tarkista ne kartalla.** Mobiilisovelluksessa tuodaan automaattisesti puhelimen sijainti. Koordinaatit ovat EUREF-FIN taso –muodossa.
- Myös kentättömässä maastossa saat tallennettua vahinkotiedot
- **Kun havainto on tehty ja lähetetty sovelluksessa, lähtee siitä sähköpostia oman paliskuntasi poroisännälle**, ja havainto siirtyy sovelluksessa 'jätetty' -listalle.
- **Poroisäntä hyväksyy havainnon ja tekee siitä vahinkoilmoituksen**, joka lähetetään kuntaan maaseutuelinkeinoviranomaisen käsiteltäväksi.
- **Pesä-ilmoitus toimii myös korvaushakemuksena, mikäli poronomistaja on valtuuttanut paliskunnan hakemaan korvauksen puolestaan.** Muussa tapauksessa poronomistajan on itse haettava korvausta kuukauden sisällä vahinkoarvioinnin valmistumisesta, tarkistamattomissa vahinkotapauksissa kuukauden aikaraja lasketaan ilmoituksen jättöpäivästä. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090105#L4P23a>

Muista tarkistaa paliskuntasi käytännöt petovahinkojen ilmoittamisessa. Lisätietoja, neuvoja ja opastusta saat oman kunnan maaseututoimistosta. Ruokaviraston sivut petovahingoista: www.ruokavirasto.fi/elaimet/kalastus-metsastys-ja-villielaimet/vahingonkorvaukset/petovahingot/

1.4. Maastokartat

Maastokartat-sovelluksesta on saatavilla maksuton versio, mutta maksullisella Maastokartat Plus-tilauksella on enemmän ominaisuuksia käytettävänä. Plus-versiossa on käytettävissä maastokartat korkeus- ja syvyytiedoilla ja kiinteistörajat, mahdollisuus reittien suunnitteluun ja nauhoitukseen, sekä sijainnin jakamiseen toisille. Myös alueiden piirtäminen ja pinta-alojen mittaaminen ovat mahdollisia. Plus-versiolla voi myös ladata karttoja etukäteen valmiiksi, jolloin niitä pystyy tarkastelemaan ilman nettiyhteyttä. Maksuttomassakin versiossa on käytössä karttapohjan lisäksi ilmakuva.

Sovelluksella on mahdollista luoda eri ryhmiä, joihin voi tallentaa paikkamerkintöjä. Näin esimerkiksi tiettyyn aitapaikkaan liittyvät paikkamerkinnät, kuten veräjät ja siulan reiät, pystytään tallentamaan omaksi ryhmäksi. Kun sovellus on aukaistu, oikeassa yläreunassa näkyy tähti, josta päästään lisäämään ryhmiä ja paikkoja. Ryhmä lisätään valitsemalla kohta 'Ryhmät'. Tämän jälkeen oikealla ylhäällä olevasta plus -merkistä päästään antamaan ryhmälle nimi, jonka jälkeen se tulee näkyviin listalla. Listalta voidaan valita, mitkä ryhmät ovat aktiivisia ja niissä olevat paikat näkyvät kartalla.

Paikkamerkintä lisätään valitsemalla tähti, jonka jälkeen aktivoidaan 'Paikat' sivu. Oikealla ylhäällä on plusmerkki, josta päästään lisäämään uusi paikka 'Luo uusi' toiminnolla. Uudelle paikalle voidaan antaa nimi, määrittää ikoni, ryhmä ja kuva. Paikkaa tallentaessa paikka voi mennä väärään kohtaan, mikäli puhelimen sijainti ei ole päivittynyt kunnolla. Tämän pystyy tarkistamaan paikat -listalta, jossa näkyy etäisyys nykyisestä sijainnista kyseiseen paikkaan. Sovelluksen kautta paikkamerkintä voidaan edelleen jakaa myös muille, esimerkiksi WhatsApp-sovelluksella tai sähköpostin välityksellä. Paikan voi myös avata toisella sovelluksella, esim. kohteeseen navigointia varten. Plus-paketin kautta tallennettua reittiä voi käyttää esimerkiksi ajopäiväkirjan apuna, koska reitin tallennuksessa näkyy päivämäärä, kesto, matka ja nopeus.

Muista laittaa sijaintipalvelut päälle ja sallia sovelluksille sijainnin ja tarvittaessa kameran käyttöoikeudet!

1.5. Porotyöt

Porotyöt-sivusto on hyvä keino parantaa yhteistyötä muiden maankäyttäjien ja sidosryhmien kanssa. Porotyöt-sivustolle (<https://www.porotyot.fi/>) merkitään karttaan alueet, joilla porotyöt ovat käynnissä. Tietojen ajantasaisuudella on suuri merkitys, joten porotöiden päättymisestä on myös hyvä muistaa ilmoittaa. Yleensä poroisännät ja työnjohtajat hoitavat porotöiden ilmoittamisen sivustolle. Linkkiä oman alueen porotöistä kannattaa jakaa sosiaalisessa mediassa ja vaikka alueen metsästysseuralle, jotta välttyään ei-toivotuilta kohtaamisilta.

1.6. Paikannusjärjestelmät

Porojen paikannusjärjestelmistä Osaathan se sieki! -hankkeessa koulutettiin Ranniot-järjestelmän käyttöä. Aiemmin paljon käytetty Tracker lopettaa poropankojen huoltopalvelun ja teknisen tuen 1.5.2025. Uusien laitteiden myynti on jo loppunut.

1.6.1. Ranniot

Ranniot-paikantimen käyttöön tarvitaan maksullinen Ranniot-karttasovellus, joka ladataan sovelluskaupasta. Käyttäjäksi rekisteröidytään Ranniotille luodun oman tilin kautta osoitteessa <https://www.ranniot.fi/oma-tili/> . Käyttäjäksi rekisteröityminen ei edellytä paikantimen hankintaa. Paikantimilla ja karttasovelluksella on erilliset vuosittaiset palvelumaksut.

Puhelimessa tai tabletissa, jolla karttasovellusta käytetään, tulisi olla 128Gt sisäistä muistia, sillä kartat vievät paljon muistia. Erillistä muistikorttiakin voi käyttää, mutta ne ovat herkkiä vioittumaan, jolloin sovelluksen käyttö estyy. Karttasovellusta käytettäessä puhelimessa tulee olla kaikki sovellusluvut sallittuna. Android-käyttöjärjestelmissä luvat saa annettua, kun valitsee asetuksien kautta sovellukset. Listalta valitaan 'Ranniot' ja sieltä luvat, josta annetaan sovellukselle kaikki luvat. Valitsemalla listalta akku, päästään sovellukselle antamaan rajoittamaton akunkäyttö, jolloin sovellus toimii myös näytön ollessa kiinni.

Ensimmäinen vaihe sovelluksen käyttöönotossa on ladata kartta-aineistot. Latauksiin päästään painamalla vasemmalla alhaalla olevaa hammasratasta, josta aukeavasta valikosta valitaan 'Lataa' -kohta ja sen alta päästään valitsemaan ladattava aineisto. Aineistoa ei tarvitse ladata kuin kerran, ellei halua ladata mahdollisia päivityksiä. Maakohtaisista aineistoista pitää ladata myös listan ylimmäisenä oleva 'osoitehaku'. Reititustoimintoa varten pitää reititysaineisto ladata kohdasta 'Reititys'. Ilmakuvia ladattaessa halutut alueet valitaan vetämällä alue kartan päälle.

Ranniot-paikantimien **käyttöönotto** tapahtuu lukemalla laitteessa oleva QR-koodi karttasovelluksessa ja nimeämällä laite. Tämän jälkeen asennetaan paristot ja viedään laite ulos. Pattereiden asennuksen jälkeen piirilevyllä oleva LED-valo vilkahtaa joko kerran tai useamman, riippuen paikantimien versiosta. L6 mallissa LED- valo vilkahtaa vain kerran, pitempään vilkkuminen tai pimeänä olo viittaa laitteessa olevaan vikaan. L2 mallissa LED-valo vilkkuu alussa useamman kerran. Paristojen osalta on tärkeää käyttää litiumparistoja, valmistaja suosittelee käytettäväksi Energizer Ultimate Lithium -merkkisiä paristoja. Karttasovelluksessa näkyvässä pariston varaustilanteessa voi olla virheitä, sillä mittaus voi epäonnistua ja antaa outoja lukemia. Paikantimen päälle suoraan laitettu kutistesukka voi eristää ja vaimentaa signaalia.

Karttasovelluksessa 'Rooli'-kohtaan ei itselle ole suositeltavaa valita kuvaketta 'poro', vaan jokin kuvaavampi, kuten esimerkiksi 'mönkijä'. Tästä on hyvä sopia ettoporukan kesken. Roolia pääsee muuttamaan sovelluksessa vasemmalla alhaalla olevan hammasratiaan kautta.

Paikantimet yrittävät asetetun paikannusvälin mukaisesti ottaa yhteyttä verkkoon lähettääkseen paikkatiedon, jonka jälkeen ne menevät lepotilaan, eivätkä varmista menikö tieto perille. Harmaa kuvake paikantimella kertoo, ettei viimeisin viesti ole mennyt läpi verkkoon. Muutama viesti voi normaalistikin jäädä pois välistä. Keltainen rengas ilmaisee, ettei paikannin ole vielä saanut muutosviestiä paikanninta käyttöön otettaessa. Muutosviestin vastaanottamiseen voi mennä 15–30 minuuttia, mutta myös pidempi aika on mahdollinen. Paristojen loppumista ilmaisee paikantimen ympärillä olevan punainen rengas. Mikäli laite menee aina välillä punaiseksi, viittaa se liikeseensorin herkkyyden häiriöön tai kosteuden pääsyyn laitteen sisälle. Yksikin karva tiivisteen välissä voi aiheuttaa kosteuden pääsyn laitteeseen. Mikäli punaisena oleva laite välillä liikkuu karttasovelluksessa, tämä voi johtua GPS:n tarkkuuden poikkeamasta eikä poron liikkeestä.

Ranniot-sovelluksessa voi luoda **ryhmiä** nimellä ja salasana. Karttasovelluksessa voi liittyä vain yhteen ryhmään kerrallaan. Kun suljet seurannan, poistuu oma sijaintisi näkyvästä ryhmästä, mutta paikantimet jäävät ryhmään näkyviin. Kirjautumalla ulos ryhmästä poistuvat myös paikantimet ryhmän näkyvästä.

Sovelluksen kautta on mahdollista lähettää oman paikan koordinaatit gpx-tiedostona eteenpäin esimerkiksi WhatsApp –sovelluksella. Punaiset aktiviteetit, kuten jäljen tallennus, saadaan sovelluksessa pois päältä painamalla kyseistä ikonia pitkään. Etäisyyden pystyy mittaamaan painamalla kahdella sormella yhtä aikaa pisteitä, joiden välinen etäisyys halutaan tietää. Ranniot-karttasovelluksen avulla voi tallentaa kulkemansa reitin muun muassa ajopäiväkirjaa varten.

Sovelluksessa on myös mahdollista rajata alueita, joista saa myös pinta-alan tietoon. Tämän alueen pystyy myös jakamaan ryhmään. Alue määritellään käyttäen oikealla yläreunassa olevaa karttapinnin kuvaketta, joka aluksi painetaan aktiiviseksi eli punaiseksi. Tämän jälkeen kartalle määritellään pitkään painamalla pisteitä, samalla yläreunassa näkyy reitin pituus. Lopulta alue muodostetaan painamalla alkupistettä ja valitsemalla 'Muodosta alue'. Tällöin yläreunaan tulee kuljetun matkan lisäksi rajatun alueen pinta-ala. Pisteitä voidaan poistaa painamalla pistettä pitkään ja valitsemalla 'poista piste'.

Yksityiskohtaiset käyttöohjeet löytyvät Ranniotin omalta sivulta <https://www.ranniot.fi/kayttoohje/>.

1.6.2. Garmin-GPS laite

Useilla paliskunnilla on käytössä porotoissa GARMIN - GPS laitteita, jotka on suunniteltu useaan eri käyttötarkoitukseen soveltuviksi. Tästä syystä onkin hyvä tarkistaa laitteen asetukset ennen käyttöä. Huomioi, että sisätiloissa laitteet eivät välttämättä saa satelliittiyhteyttä. Kova pakkanen kuluttaa sähkölaitteiden akun nopeasti.

Koordinaattimerkinnät voi tehdä GPS-laitteisiin joko suoraan laitteeseen, tai johdolla kytkettynä tietokoneen kautta Garmin Basecamp-ohjelmalla. Lataa Basecamp-ohjelmisto Garminin nettisivuilta.

Koordinaattien muoto Garmin-laitteessa asetetaan valitsemalla laitteen päävalikosta 'ASETUS' (tai 'ASETUKSET' mallista riippuen) ja sieltä kohta 'SIJAINTIMUOTO', sen jälkeen vaihtoehto: hddd.ddddd° (EUREF-FIN ASTE) tai UTM UPS (EUREF-FIN TASO)

Käytössä pitäisi olla WGS 84 -koordinaattijärjestelmä, joka on GPS-satelliittien käyttämä koordinaattijärjestelmä (WGS = World Geodetic System). Valitse laitteen päävalikosta 'ASETUS', sen jälkeen 'SIJAINTIMUOTO'. Kohdassa 'KARTTADATUM' pitäisi lukea WGS 84. Mikäli näin ei ole, paina tätä kohtaa ja valitse valikosta WGS 84. (Mikäli WGS 84 ei löydy, tarkista että sijaintimuoto on valittu oikein).

Kun sijaintimuoto ja koordinaattijärjestelmä on asetettu laitteeseen oikein, suunnistetaan haluttuun koordinaattiin valitsemalla laitteen päävalikosta 'MINNE?' -suurennuslasin kuva ja avautuvasta valikosta voidaan valita 'REITTIPISTEET' (aiemmin tallennetut reittipisteet, tai Garmin Basecamp-ohjelmalla merkityt pisteet löytyvät täältä) tai 'KOORDINAATIT' (täällä voit itse syöttää halutun kohteen koordinaatit). **Koordinaatit syötetään Asetuksissa asetetun sijaintimuodon mukaisesti.**

Käyttöohjeet Garminien eri malleille löydät osoitteesta
<https://support.garmin.com/fi-FI/ql/?focus=manuals>

2. OSAKKAAN TALOUS JA VEROTUS

Porotalouden kirjanpito ja verotus eroavat monilta osin muusta yritystoiminnasta. Paliskunnan osakkaat ovat yhteisöverovelvollisia ja verovuosi on poronhoitovuosi. Yhteisöverovelvollisuudella tarkoitetaan, että kaikkien paliskunnan osakkaiden tulojen ja menojen erotus lasketaan, jolloin saadaan puhdas tuotto. Tuotto kerrotaan osakkaan lukuporojen määrällä. **Yksittäisen poronomistajan verotettava tulo määräytyy siten koko paliskunnan yhteisten tulojen ja menojen perusteella.**

Poronhoitoon liittyvät laskut ja kuitit tulee säästää ja myynneistä tehdä asianmukaiset laskut. Poronhoitotöissä pidetään työpäiväkirjaa ja ajopäiväkirjoja täytetään niin pakettiauton, mönkijän kuin moottorikelkan osalta. Lisäksi Paliskunnan hyväksi tehdyt talkoopäivät kirjataan erilliselle lomakkeelle eli talkoopäiväkirjaan.

2.1. Talkoopäiväkirja

Talkoopäiväkirjaan merkitään ylös päiväkohtaisesti paliskunnan hyväksi talkoilla tehdyt erotus- ja merkintätyöt ja näihin liittyvät muut työt, kuten aita- ja ettotyöt. Muut kuin vasanmerkintään ja erotuksiin liittyvät talkoopäivät, kuten normaalit aidankorjauspäivät, hyvitetään tuottoperustelaskelmassa laskennallisella vähennyksellä.

2.2. ALV-ilmoitus ja POMU

Poronomistaja on velvollinen pitämään muistiinpanoja porotalouteen liittyvistä myynneistään ja hankinnoistaan ja tekemään niistä ALV-ilmoituksen paliskuntaan. ALV-ilmoitus on tärkeä, koska sillä ilmoitetaan paliskuntaan poronomistajien porotalouteen liittyvät tulot ja menot. Ilmoituksista koostetaan paliskunnan yhteinen ilmoitus, josta vastuussa ovat ilmoituksen antanut osakas ja paliskunnan hallitus.

Arvolisäveroilmoitus on helppo tehdä Poronetistä **vuosittain** ladattavalla POMU- taulukkotyökalulla. Taulukkoon kirjataan yksitellen kaikki porotalouden tulot ja menot. Huolellisesti täytettynä osakas saa POMUsta tuloslaskelman, joka tarvitaan lähes kaikkiin porotalouden tukihakemuksiin. POMUn tarkemmat käyttöohjeet löydät Poronetistä. ALV-ilmoituksen voi tehdä myös käsin täyttämällä Verohallinnon lähettämän ALV-lomakkeen, jonka tarvittaessa sen saa tulostettua myös POMUsta tai Poronetistä.

Paliskunnan sisällä porotalouteen liittyvät ostot ja myynnit ovat arvonlisäverottomia (paliskunnalta osakkaalle ja päinvastoin, sekä osakkaalta toiselle). Arvonlisäverollista myyntiä on silloin, kun poronlihaa tai muita porotalouteen kuuluvia tuotteita myydään paliskunnan ulkopuolelle joko paliskunnan kautta tai poronomistajan omana suoramyyntinä.

Omaan käyttöön voit ottaa porotalouden tuotteita, kuten lihaa, taljoja ja sarvia, verottomasti tiettyyn rajaan asti, yli menevästä osuudesta joudut maksamaan arvolisäveron. Oman käytön kilohinta määritellään poronlihalle vuosittain, muista tarkistaa paliskuntainyhdistyksestä!

Ajoneuvot porotaloudessa

ALV-ilmoituksen yhteydessä toimitetaan paliskuntaan myös porotalouden moottorijoneuvojen ajopäiväkirjat, myös henkilöautolla ajetuista poronhoitoajoista. Kaluston osalta ALV-ilmoituksessa on huomioitavaa, että maastomönkijän ja sen kulujen vähentäminen on mahdollista, vaikkei se olisi rekisteröity. Verottaja luokittelee dronen kevyeksi ilma-alukseksi, eikä näin ollen sillä, tai sen käyttöön liittyvillä palveluilla tai tavaroilla ole ALV-vähennyskelpoisuutta. POMUssa kulu kirjataan bruttosummana 'käyttökulut 0 %'-kohtaan.

Auton osalta rekisterimerkintä määrittelee, onko auton hankintahinnassa vähennettävää arvonlisäveroa. Vaihdettaessa ajoneuvoa, myynti ja osto merkitään molemmat omille momenteilleen, ei pelkästään maksettu väliraha. Mikäli ajoneuvo on ollut porotaloudessa alle 100 % käyttöasteella, pitää samaa prosenttiosuutta käyttää tilitettäessä myynnin ALV:ia. Rahoituksella hankitun kulkuneuvon kohdalla merkitään koko hankintahinta kerralla POMUun, eikä rahoitusyhtiön osamaksuja erikseen huomioida. Rahoituksen korkokulut ja muut vastaavat kulut vähennetään poronhoitajan omassa henkilökohtaisessa ansiotuloverotuksessa. Muutettaessa henkilöauton rekisteröinti pakettiautoksi, POMUun laitetaan muistio auton sen hetkisestä arvosta.

Tositteista lyhyesti

Jokaisesta maksu- tai myyntitapahtumasta tulee olla tosite eli lasku tai kuitti. Tositteet tulisi olla maksupäivän mukaisesti numerojärjestyksessä ja ne voidaan jaotella lisäksi tulo- ja menolajeittain.

ALV-ilmoituksessa lihamyyntien osalta pitää näkyä myös ruhojen kappalemäärät ja painot kilogrammoina. Toiselta ostetusta ja eteenpäin suoramyymästä porosta laitetaan ylös vain myyntihinta, ei painoa tai kappalemäärää. Poroluettelon teuraiden määrän tulee vastata liikkeelle myytyjen, suoramyymätyjen ja omaan käyttöön otettujen teuraiden määrää.

Porotalousyrittäjällä voi olla myös maataloutta, jossa tuotetaan poroille esimerkiksi lisäruokintaa varten heinää. Tällöin täytyy tehdä kuitti heinän myynnistä porotalouden puolelle. Kuitiksi riittää muistiotosite, jota ohessa yksinkertaistettu malli:

Myyjä: Pirjo Porohoitaja, maatalous
Ostaja: Pirjo Poronhoitaja, porotalous
Y-tunnus (tämä on hyvä olla)
Hinnat ja ALV näkyvissä.

Ohje löytyy Poroverotus tutuksi -oppaasta, johon linkki liitteissä.

Vinkkejä tiliöinteihin

Hankinnat ja menot lajitellaan eri tileihin ALV-kannan perusteella. Myös arvonlisäverottomat menot ja tulot tulee kirjata POMU:n, jotta poronomistajan tuloslaskelma olisi oikein. Vanhoja kuitteja voi laittaa takautuvasti 3 viimeisen kalenterivuoden ajalta.

Ostettaessa EU:n alueelta, maksutosite tiliöidään kahdesti. Se tiliöidään ensin tilille 4300 tai 4400, minkä jälkeen se kohdennetaan normaaliin tapaan kuluna asianomaiselle tilille. Mikäli maksutositteessa on muu valuttua, voidaan liitteeksi tulostaa tosite pankkikorttiositosta, jossa summa on euroina näkyvissä.

Tiliöinneissä hirvashyvitys merkitään miinusmerkkisenä tilille 7300, eli 'paliskunnalle maksetut hoitomaksut'. 4510 'Paliskunnan maksama hoitotyökorvaus' -tilille kirjataan paliskunnan maksamat palkat ja päivärahat. Ennakkoverot menevät puolestaan tilille 8000 'Verot'. Lisäksi aitapaikan hankintakuluja ei voida kirjata porotalouden menoksi, mutta aitapaikan vuokran voi.

POMU-sovelluksessa on mahdollista käyttää valmiita tai itse luotuja projektinumeroita. Näiden avulla pystytään 'viennit'- sivulle tallennettujen tositteiden kautta seuraamaan esimerkiksi polttoaineen tai rehujen kulutuksia. Viennit-sivulla kirjataan tosittien kohdalla Pnro-sarakkeeseen oikea projektinnumero ja litrat-sarakkeeseen projektia vastaavan yksikön määrät.

POMUsta on mahdollista tehdä arvonlisäveroilmoitus siirtotiedostona rahastonhoitajalle, jolloin virheiden riski pienenee ja rahastonhoitajan työ helpottuu.

Tulosta pääkirja tai viennit -sivu maksutositteiden mukaan rahastonhoitajalle.

Ohje siirtotiedoston tekemiseen:

Kirjaa omat tositteet POMUn vienteihin. Klikkaamalla 'SIIRROT'- painiketta avautuu uusi ikkuna otsikolla 'Tietojen siirto erillisiin tiedostoihin', selaa-painikkeella etsi tietokoneelta si sopiva tallennuspaikka. Tämän jälkeen valitse 'Arvonlisäverolaskelma' ja hyväksy painamalla OK. Tämän jälkeen ALV-laskelma löytyy tallennuspaikasta. Näin pystyt tulostamaan laskelman myös itsellesi. Tämä toimii vain Microsoft Excelissä. Tarkemmat ohjeet siirtotiedoston tekemisestä löydät Poronetistä.

2.3. Poronomistajan henkilökohtainen esitäytetty veroilmoitus

Henkilökohtaisessa esitäytetyssä veroilmoituksessa näkyy porotalouden veronalainen ansio- ja pääomatulo. Porotalouden verotettava tulo saadaan, kun paliskunnan puhtaan tuoton arvo kerrotaan poronomistajan lukuporojen määrällä. Ansiotulo on paliskunnan maksama työpalkan osuus ja loput tulosta on pääomatuloa, kuitenkin enintään porotalouden verotettavan tulon verran.

Tarkista, että porotaloutta varten ottamasi velan korot näkyvät veroilmoituksessasi, koska ne vähennetään tulonhankkimisvelan korkona pääomatuloista. MELAlle maksetut Myel-vakuutusmaksut vähennetään ansiotuloista. Mikäli poronhoitajalla ei ole ansiotulona verotettavaa tuloa, kuten palkkaa tai eläkettä, MYEL-vakuutusmaksut voi vähentää puolison ansiotuloverotuksessa.

Muut ansiotulot -kohtaan lisätään, jos olet saanut Melalta korvausta toimiessasi porotalouden sijaisapuna. Lisää muihin ansiotuloihin myös liikennevakuutuskeskukselta saamasi palkkiot porotalouden liikennevahinkojen arvioinnista.

Porokilpailuista verovuoden aikana saamasi yhteensä yli 100 euron arvoiset palkinnot ilmoitetaan muina ansiotuloina. Kilpailutoimintaan liittyvät kulut voi vähentää ansiotuloista (ei laiteta porotalouden alv-ilmoitukseen), paitsi tappiota, koska verottaja katsoo porokilpailujen olevan harrastustoimintaa.

Tutustu 'Poroverotus tutuksi' -oppaaseen www.paliskunnat.fi/ohjeet_oppaat/Poroverotus_tutuksi_2019.pdf ja tuoreimpiin ohjeistuksiin Verohallinnon sivuilta.

2.4. Poronhoitajan eläke- ja sosiaaliturva

Porotalousyrittäjät kuuluvat Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen (Mela) piiriin. Poronhoitajan eläke- ja sosiaaliturvan perustana on maatalousyrittäjän eläkelain mukainen MYEL-vakuutus. MYEL-vakuutus tulee ottaa 6kk sisällä siitä, kun olet hankkinut maatilan tai aloittanut työskentelyn sillä palkkaa saavana perheenjäsenenä.

MYEL-vakuutus on pakollinen poronhoitajille, kun kaikki edellytykset täyttyvät; olet 18–68-vuotias, teet poronhoitotöitä omaan tai perheenjäsenesi lukuun tai paliskunnalle ja vuotuinen työtulosi ylittää annetun rajan. (4 605 euroa vuonna 2025). Ajantasaiset tiedot saat Melan sivuilta.

Porotalouden työtulosi voit laskea Melan verkkosivuilla. Työtulo lasketaan lukuporojen ja poronhoitopäivien mukaan. Työpäiviin luetaan mukaan paliskuntatyöpäivät ja muut poronhoitopäivät, kuten tarhauspäivät. Työtulo on kaiken perusta, sillä se määrää paljonko saat esimerkiksi ansionmenetystä, tapaturma-, sairaus tai vanhempainpäivärahaa tai eläkettä.

Mikäli harjoitat poronhoidon lisäksi myös maa-, metsä- tai kalataloutta, saatat tarvita kullekin toiminnalle erillisen vakuutuksen. Työtulo lasketaan näiden kaikkien perusteella. Jos omistat tai sinulla on hallinnassasi esimerkiksi yli 5 MYEL-hehtaaria peltoa tai metsää (Pohjois-Suomessa 20 hehtaaria metsää= 1 MYEL-hehtaari), työskentelysi kestää vähintään 4 kuukautta ja tilasi toiminta on maatalousverotettua, tarvitset todennäköisesti erillisen vakuutuksen.

Muistathan päivittää työtulosi, kun tilalla tapahtuu muutoksia esimerkiksi porokauppojen jälkeen.

Pakollisen MYEL-vakuutuksen mukana saat automaattisesti työajan MATA-vakuutuksen, joka korvaa työtapaturma- ja ammattitautitapauksissa. MYEL- ja MATA-vakuutuksen voi ottaa myös vapaaehtoisesti ja porotöihin osallistuvat perheenjäsenet voi niin ikään vakuuttaa. Alle 18-vuotiaille lapsille ja eläkettä saaville perheenjäsenille voi ottaa vapaa-

ehtoisen työajan MATA-vakuutuksen, jos he ovat mukana porotöissä. Vapaa-ajan MATA korvaa yksityistalouden töissä sekä vapaa-ajan harrastuksissa sattuneet äkilliset ja ennalta-arvaamattomat tapaturmat. MATA-vakuutuksessa ei ole yläikärajaa.

Vahinkotapaturmana korvataan tapaturmat ja ammattitaudit, jotka ovat sattuneet maatalous-, metsä-, kalastus- ja poronhoitotyössä tai laissa tarkemmin yksilöidyissä muissa työhön liittyvissä olosuhteissa. Yksityistalouden töissä ja vapaa-ajalla sattuneet tapaturmat korvataan vapaa-ajan vakuutuksesta.

Osa paliskunnista voi vaatia, että MATA- tai muu vastaava tapaturmavakuutus on otettu, jotta voit osallistua poronhoitotöihin. Liitännäiselinkeinot kuten matkailuporotoiminta ja lihanjalostus jäävät MYEL-vakuutuksen ulkopuolelle.

3. TYÖTERVEYSHUOLTO JA TYÖHYVINVOINTI

Porotyöt ovat pääosin fyysisesti kuormittavia ja oman lisänsä tuovat vaihtelevat olosuhteet. Henkistä kuormaa tuovat mm. luonnonolojen ennakoimattomuus, taloudelliset haasteet, elinkeinon ulkoiset paineet ja paliskunnan osakkaiden erilaiset näkemykset ja niiden yhteensovittaminen.

Jokainen osakas voi parantaa yhteistä työhyvinvointia mm. omalla käytöksellä ja ratkaisukeskeisellä vuorovaikutuksella.

Vinkkejä ratkaisukeskeiseen vuorovaikutukseen

- Asetu rinnalle ja ole samanvertainen
- Erotä asia ja ihminen
- Uskalla olla avoin ja läsnä
- Kuuntele ja etene kysymällä, älä oletä!
- Älä ota itsellesi toisen tunnetilaa, energia tarttuu
- Opi tunnistamaan omat tuntemukset ja reagoitavat, älä anna oman tuntemuksen viedä. Tunteen kärki palaa 90 sekunnin aikana.
- Käännä ongelmat tavoitteeksi. Ongelmaa ei kuitenkaan saa sivuttaa
- Ole myönteinen ja kerron omat tavoitteesi rauhassa
- Pyri ulos opituista käyttäytymismalleista
- Jokainen meistä kuljettaa mukanaan omaa historiaa. Käsittele ja katkaise vanhat kaunat

3.1. Maatalousyrittäjän työterveyshuolto MELASSA

Työterveyshuollon tavoitteena on edistää ja ylläpitää työkykyä ja ennaltaehkäistä sairauksia lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Työterveyshuolto tarjoaa tilakäynneillä tehtävät työolosuhdeselvitykset, terveystarkastuksen, työkykyselvitykset, ohjauksen ja neuvonnan, ensiapuvalmiuden suunnittelun, työn terveystarkastusten selvittämisen ja varhaiset korjausliikkeet sekä kuntoutukseen ohjaamisen. Lisäksi on mahdollista hankkia työterveyspainotteisia sairaanhoitopalveluita.

Poronhoitaja voi vapaaehtoisesti kuulua maatalousyrittäjien työterveyshoitoon. Tässä tapauksessa poronhoitajan tulee olla pakollisesti tai vapaaehtoisesti MYEL-vakuutettu.

Työterveyshuollon asiakkaana saat käyttöösi työterveyshuoltosovelluksen tilan riskienhallintaan, lisäksi saat alennusta työajan MATA-vakuutuksesta. Myös kuntoutukseen pääsy helpottuu ja saat käyttöösi työkyvyn asiantuntijuutta. Työterveyshuoltoon kuuluu työolojen selvittäminen sekä ohjaus ja neuvonta niiden kehittämiseksi. Tämä työterveyshuollon toiminta on MYEL-vakuutetulle maksutonta 1005,50 euroon asti vuodessa (2024). Työolojen tuntemus on pohjana terveyden ja työkyvyn seurannalle ja edistämiseksi. Työterveyshuollon sairaanhoitopalvelut ovat verovähennysoikeudellisia.

Työterveyshuoltoa voit hankkia suorahankintana palveluntuottajilta, esimerkiksi Lapicalta. Lisää Maatalousyrittäjän työterveydestä <https://www.mela.fi/tyokykypalvelut/maatalousyrittajan-tyoterveyshuolto/>

Välitä viljelijästä -toiminnan tarkoituksena on tukea poroheitajien työssä jaksamista, ennaltaehkäistä työkyvyttömyyttä ja pidentää työuria. Palvelun tuottamisesta vastaa Mela, jolla on poroheittoalueella kaksi työkykyneuvojaa. Poroheitajille tarjotaan maksuttomasti Melan työkykyneuvojen neuvonta- ja ohjauspalveluita. Apua saa mm. jaksamiseen, ihmissuhteisiin ja työssä jaksamiseen. Saatavilla on myös tapahtumia, koulutuksia ja mm. harkinnanvaraisesti myönnettävä ostopalvelusitoumus mielenterveyden asiantuntijapalveluihin.

3.2. Sijaisapu

MYEL-vakuutettu poroheitaja voi sairauden tai tapaturman sattuessa turvautua sijaisapuun. Sijaisavun käyttöön liittyy muutamia ehtoja:

- sinulla on yksin tai yhdessä samassa taloudessa asuvan alle 18-vuotiaan lapsesi kanssa vähintään 50 lukuporoa
- et saa täyttä työkyvyttömyyseläkettä, täyden eläkkeen suuruista kuntoutustukea tai työuraeläkettä
- yrityksesi ei ole vaikeuksissa oleva yritys EU:n maatalousalan valtioneukisäännösten mukaan.

Tapaturman tai sairastumisen sattuessa jätä sijaisapuhakemus Melaan verkkosivujen kautta tai tekstiviestillä. Sijaisapuhakemuksessa tulee olla otsikkona sijaisapuhakemus, mainittuna sijaisavun alkamispäivä ja sijaisavun hakijan nimi sekä syntymäaika.

Päivämäärien kanssa tulee olla tarkkana. Korvausta sijaisavusta voidaan maksaa vain, jos hakemus on saapunut Melaan ennen töiden aloittamista. Tarkista Melan sivuilta mitkä työt ovat korvattavia. Ilmoita sijaisavun tarpeesta heti myös poroisännälle. Hanki sijainen, jolla on voimassa oleva ennakkoperintärekisterimerkintä. Huomioi, että omat perheenjäsenet eivät välttämättä voi toimia korvattavana sijaisena. Muista hakea sijaisapukorvaus Melasta seuraavan kuukauden aikana sijaisaputyön suorittamisesta ja liitä mukaan poroisännän lausunto. Jos sijaisapu kestää useita kuukausia, korvausta haetaan aina seuraavan kuukauden loppuun mennessä edeltäneeltä kuukaudesta. Sijaisapua on haettava aina uudestaan, jos tulee päivänkin katko avuntarpeessa. Mikäli sama sijaisapu jatkuu katkeamatta, uutta hakemusta ei tarvita.

Voit käyttää sijaisapua 7 päivää ilman lääkärintodistusta. Jos sijaisavun tarve jatkuu, on hakemukseen liitettävä lääkärin, sairaanhoitajan tai terveydenhoitajan todistus työkyvyttömyydestäsi, jossa näkyy myös diagnoosi.

3.3. Poronhoitajien ravitsemus ja kehonhuolto

Poronhoitajan hyvinvointiin ja jaksamiseen paljon vaikuttava tekijä on ruokavalio. Energiakulutusta on vaikea laskea, mutta perusaineenvaihdunta vie ihmisellä jo $\frac{3}{4}$ osaa energiasta ja $\frac{1}{3}$ jakautuu fyysiseen aktiivisuuteen ja ruuan aiheuttamaan lämmöntuotantoon. Aina säännöllinen ruokarytmi ei toteudu poronhoitajan arjessa ja siksi energioita tasaavat välipalat, kuten patukat ja kuivalihat on hyvä laittaa povitaskuun sesongin aikaan. Fyysisessä ammatissa on tärkeä myös pitää huolta riittävästä nesteytyksestä, sillä esimerkiksi pakkasessa nestevajaus lisää herkkyyttä paleltumiselle. Kahvinjuonnin jälkeen on hyvä nauttia aina vettä nestetasapainon ylläpitämiseksi.

Poronhoito on fyysisesti vaativaa ja omasta kunnosta kannattaakin pitää huolta koko vuoden ajan. Keppijumppa toimii sellaisenaan taukojumppana ja lihashuoltona. Liikkeet ovat hyviä erityisesti selälle ja niska-hartiaseudulle sekä olkapäille. Keppijumpan voi tehdä lämmittelyksi ennen kuntosaliharjoittelua tai venyttelyä.

Esimerkki keppijumpasta:

- Seiso pitäen keppiä molemmilla käsillä edessäsi. Lähde tekemään kepillä melontaliikettä samalla jostaen polvista.
- Vie keppi yläkautta selkäsi taakse. Kierrä selkääsi puolelta toiselle kepin kanssa, älä kierrä polvia! Voit liikkeen aikana kumartua vuoroin eteen ja vuoroin taivuttaa selkää taakse.
- Hartioihin saat liikettä pumpaamalla keppiä suoraan ylös ja takaisin alas.
- Anna lopuksi käsien pitää keppiä rennosti kehon etupuolella ja nosta hartiat ylös korviin ja laske alas.

Esimerkki kuntosaliharjoituksesta:

- Polje kuntopyörällä 10 min ja tee ylävartalon lämmittely yllä olevan keppijumpan mukaisesti.
- Tee kuntosaliliikkeitä sarjoina, jolloin yhtä liikettä kerrallaan tehdään useampi toistosarja tai kiertoharjoitteluna, jolloin valitut liikkeet tehdään peräkkäin ja toistetaan kierros useamman kerran. Sopiva toistomäärä sekä lihasvoiman että kestävyuden lisäämiseksi on 10–12 toistoa 3 sarjaa.
 - Jalkaprässi tai Smith-kyykky, polven ojennus koneessa, polven koukistus koneessa tai lonkan ojennus taljassa, penkkipunnerrus käsipainoilla, yhden käden kulmasoutu, pystypunnerrus istuen käsipainoilla, hauiskääntö vuorotahtiin käsipainoilla, selän ojennus 45-asteen penkissä rullaten, olkanivelen sisäkierto taljassa, olkanivelen ulkokierto taljassa.
- Harjoittelun päätteeksi polje 5–10 min kuntopyörällä ja tee dynaamisia lyhyitä venytyksiä liikesarjoina. Varsinainen liikkuvuutta kehittävä venyttely kannattaa tehdä omana harjoituksenaan.

4. TYÖTAIDOT

Kehittyvä tekniikka voi tuoda helpotusta ja kehittämismahdollisuuksia porotöihin. Tämä edellyttää tietojen ja taitojen päivytystä ja uuden oppimista unohtamatta vanhaa, vuosi-atojen aikana kehittyntä ja sukupolville toisille siirtynyttä osaamista.

4.1. Tietojen käsittely

Poronhoitaja tarvitsee erilaisten asiakirjojen ja ohjelmien käyttämiseen perustason tietojenkäsittelytaitoja. Yksinkertaisia vinkkejä ja niksejä puhelimen, tietokoneen ja digipalvelujen käyttöön löydät muun muassa Ylen digitreeni sivuilta <https://yle.fi/aihe/digitreenit>.

Word-tekstinkäsittelyohjelmalla saat luotua asiakirjoja, esimerkiksi valtakirjapohjan kokoukseen, ja Excel-ohjelmalla pidät porotalouden muistiinpanoja POMUn avulla. Sovelluksen perusominaisuudet tekstin tuottamiseen on helppoa ottaa haltuun Wordin oman suomenkielisen ohjeen avulla. Wordin ohjeilla pääset tarvittaessa syvemmällekin sovelluksen käytön saloihin, ja niitä kannattaa hyödyntää rohkeasti.

Excel-ohjelmalla pidät porotalouden muistiinpanoja eli POMUa. Excelin avulla pystyy luomaan erilaisia taulukoita, joihin saa tehtyä valmiita laskentakaavoja. Excelin käyttöön on tehty paljon opasvideoita esimerkiksi YouTubeen, joilla pääset helposti alkuun. Myös Microsoftin omat kattavat ja jatkuvasti päivittyvät ohjeet kannattaa hyödyntää: Excel-ohjeet (support.microsoft.com). Excelin käytössä on keskeisintä ymmärtää, kuinka solut toimivat ja ensimmäisenä haltuun kannattaa ottaa peruskaavat (summa, kerto- ja jakolaskut). Excelin opettelu on hiukan monimutkaisempaa kuin Wordin, joten alkuun voi tarvita kärsivällisyyttä. Harjoitteluapuna voi käyttää myös verkosta löytyviä ilmaisia kursseja kuten <https://mikaelahonen.com/fi/data/ilmainen-excel-kurssi-netissa/> ja <https://excelapu.wordpress.com/>

Word ja Excel löytyvät ilmaisversiona, mutta Microsoftin oman paketin saa myös ostettua yksityiseen ja yrityskäyttöön, jolloin kaikki sovellukset (myös sähköposti) ovat ladattavissa koneelle ja käyttöominaisuudet ovat paremmat. Myös esimerkiksi Googlella on omat versionsa näistä sovelluksista, jotka toimivat ilmaisversioina hyvin samankaltaisesti. POMU hyödyntää Excel-makroja toiminnassaan, joten painonapit eivät toimi kaikissa muissa taulukkolaskentaohjelmissa, tällöin käytetään POMUn alhaalla olevia välilehtiä.

Tietojenkäsittelytaitoja ei voi opetella lukemalla, vaan rohkeasti harjoittelemalla eri sovellusten käyttöä. Itseopiskelun tueksi ja ilmaisten verkkokurssien lisäksi, on satunnaisesti tarjolla kursseja muun muassa kansalaisopistoilla.

Asiakirjoja työstettäessä on tärkeää muistaa tallentaa varmuuskopioita työn edessä. Tällöin yllättävän sähkökatkon tai muun häiriön sattuessa työstä menetetään mahdollisimman vähän. Jos mahdollista, kannattaa hyödyntää myös erilaisia pilvipalveluita, kuten Microsoftin OneDriveä, jonne tieto tallentuu automaattisesti koko työstön ajan aina, kun verkkoyhteys on olemassa. Kaikki tärkeät dokumentit kannattaa varmuuskopioida niin, että ne ovat joko verkon kautta saatavilla tai ulkoisella kovalevyllä. Näin tiedot ovat tallessa, vaikka tietokone hajoaisi.

4.2. Ensiapu

Porotöissä matkat ovat pitkät ja avun saaminen voi kestää tuntikausia, töitä tehdään toisinaan yksin sekä kaukana tieverkostoista, jolloin korostuu taito toimia hätätilanteissa. Parhaiten ensiapuvalmiuksia pidetään yllä harjoittelemalla ja osallistumalla säännöllisiin väliajoin ensiapukurseille. Perusensiapukurssien lisäksi on tarjolla eräensiapukurssseja, joilla pyritään luomaan valmiudet ensiavun antamiselle haastavissa olosuhteissa ja käsiillä olevilla materiaaleilla. Ensiaputaitoja kouluttaa Suomen Punaisen Ristin ohella myös yksityiset koulutuksen tarjoajat, kurssseja on tarjolla usein myös kansalaisopistojen kautta. **Ensiapukoulutus on voimassa kolme vuotta.**

Poronhoitotöihin on hyvä varata mukaan myös ensiapulaukku, josta löytyy vähintään perusensiaputarvikkeet: ensiside suuriin verenvuotoihin, laastareita, tukiside, haavataitoksia ja pelastuspeite. Lisäksi laukusta olisi hyvä löytyä kiristysside (hätätilanteisiin, joissa verenvuoto ei meinaa tyrehtyä), palovammataitoksia, huuhteluspray ja lämpöponcho.

Joissakin palikunnissa on hankittu myös sydäniskureita eli defibrillaattoreita, jotka kulkevat poroisännän tai työnjohtajien mukana mm. erotuksissa. Tehokas paineluelvytys ylläpitää osittain verenkiertoa, mutta rytmihäiriön korjaus vaatii defibrillaattorin sähkövirtaa. Sydänpysähdysten sattuessa toipumismahdollisuuksiin vaikuttaa paljon aikaviive, jolloin sydämen oma rytmi ja verenkierto saadaan palautettua.

Toimi näin hädän sattuessa:

- **Hälytä heti apua ja estä lisävahingot.** Soita 112 tai hälytä apua sovelluksella, laita puhelin kaiuttimelle. Yritä pysyä rauhallisena, hätäkeskus ohjeistaa.
- Turvaa potilaan peruselintoiminnot ja pidä potilas lämpimänä.
- Tyrehdytä suuret verenvuodot ja huolehdi että hengitystiet ovat auki.
- Jos potilaan siirtäminen on välttämätöntä, kannattaa siirto suorittaa useamman ihmisen toimesta lisävahinkojen estämiseksi.
- Jos potilas on tuupertunut eikä herää ravisteluun tai kovaääniseen puheeseen, aloitetaan painelupuhalluselvytys rytmillä 30 painallusta, 2 puhallusta. Jos lähistöllä on sydäniskuri, pyydä toista henkilöä hakemaan se. On tärkeää aloittaa välittömästi elottomuuden havaitsemisen jälkeen painelu – puhalluselvytys ja jatkaa keskeytyksettä, kunnes sydäniskuri on toimintavalmis tai ensihoitoyksikkö saapuu paikalle. (Suomen Punainen Risti 2024)
- Noudata hätäkeskuksen ohjeita ja pidä ammatillaiset tilanteen tasalla.

Hätätilanteen sattuessa tärkeintä on yrittää auttaa hädässä olevaa.

Puhelimeen on suosisteltua ladata **112- sovellus** ja lisätä pikakuvake alunäyttöön. Sovelluksen avulla saat soitettua suoraan hätänumeroon ja hätäkeskus saa sijaintisi. Sovellus näyttää esimerkiksi missä lähin sydäniskuri on. Porokolarin sattuessa sovelluksen kautta soitettu hätäilmoitus välittää tapahtuman koordinaatit suoraan porokolariarvioniemelle menevään porokolari-ilmoitukseen.

4.3. Hygieniapassi

Hygieniapassi on todistus henkilön elintarvikehygienian osaamisesta. Poronhoitaja tarvitsee hygieniapassia mm. teurastamolla ja lihankäsittelyssä, joissa käsitellään pakkaamattomia ja helposti pilaantuvia elintarvikkeita. Elintarvikehygieniaan kuuluvat henkilökohtainen-, elintarvike- ja työtilojen hygienia.

Hygieniapassi on voimassa sen jälkeen, kun on suorittanut hygieniaosaamistestin hyväksytysti. Hygieniapassitestaajat löytyvät <https://hygieniapassi.ruokavirasto.fi/fi/catalog>

4.4. Moottorikelkan huolto

Moottorikelkkoihin on tullut uutta tekniikkaa ja niiden huolto vaatii usein korjaamalla käyntiä. Voit kuitenkin itse vaikuttaa moottorin käyttöikään huoltamalla sitä säännöllisesti. Tarkat huolto-ohjeet löytyvät jokaisen kelkan käyttöoppaasta. Tässä muutamia vinkejä, mitä voit itse tehdä moottorikelkan kunnon ylläpitämiseksi. Ohjeistus pohjautuu Motocraftin laatimaan koulutusaineistoon.

MOOTTORIKELKAN KOMPONENTIT, NIIDEN ROOLI JA TYYPILLISIMMÄT VIAT

Polttoainejärjestelmän tehtävä on tuottaa ruiskutusjärjestelmälle polttoainetta tasaisella paineella (5 bar). **Komponentit:** polttoainesäiliö, polttoainepumppu, polttoaineputkisto, polttoaineen suodattimet. **Tyypillisimmät viat, oireet ja aiheuttajat:**

- Bensansuodattimien tukkeutuminen → Huono käynti, tai "pätkiminen" moottoria kuormittaessa.
- Paineensäätöventtiili vuotaa läpi → Matala bensapaine, moottori ei kierrä kunnolla ja sammuu kuormittaessa. Moottorihäiriövalo voi sytyä. Paineensäädin hajoaa tai tiivisterenkaat pettävät.

Moottorin tehtävä on muuttaa polttoaineen ja imuilman seos liike-energiaksi. **Komponentit:** Sylinterit (pytyt), kampiakseli (kampura), männät, kannet, polttoaineen ruiskutusjärjestelmä. **Tyypillisimmät viat, oireet ja aiheuttajat:**

- Männän kiinnileikkautuminen → Moottori pyörii tahmeasti, puristus on huono, käy huonosti tai ei ollenkaan. Usein myös moottorihäiriövalo. Voi aiheutua huonosta voitelusta, sylinterin ylikuumenemisesta tai moottorin puutteellisesta lämmittämisestä.
- Kampiakselin laakereiden hajoaminen → Moottori voi olla jumissa tai pyörii vain vähän. Voi aiheutua huonosta voitelusta, väärästä öljystä, huolto-ohjelman laiminlyönnistä.
- Moottorin vuoto → Kampiakselin tiiviste tai sylinterin tiiviste vuotaa. Korkea tai "humpaa-va" tyhjäkäynti, painetta tai öljyä jäähdytysjärjestelmässä. Akselitiiviste (stefa) voi hajota variaattorin hihnan hajoamisen yhteydessä. Sylinterin tiivisteen vauriot liittyvät yleensä moottorin ylikuumentumiseen.
- Väljä sylinteri → Sammuu suunnanvaihdon yhteydessä. Johtuu huolto-ohjelman laiminlyönnistä.

Sytytys- ja sähköjärjestelmän tehtävä: tuottaa sähköä elektronisiin toimilaitteisiin. Ajoittaa sytytyksen (kipinän). **Komponentit:** Vauhtipyörä (magneetto), staattori, liipaisupuola (triggerit), sytytyspuola, sytytysputkat (kynttilät), jännitteensäädin (tasasuuntaaja). **Tyypillisimmät viat, oireet ja aiheuttajat:**

- Huonot tulpat tai tulpanjohdot → Sytytyskatkoksia, bensa palaa pakoputkessa.
- Viallinen sytytyspuola → Sytytyskatkoksia ja moottorihäiriövalo. Liian pitkäksi venytetty tulppien vaihtoväli on usein syytä puolan hajoamiseen.

Voitelujärjestelmän tehtävä: tuottaa voitelua moottorin kitkapinnoille ja näin vähentää moottorin kulumista. **Komponentit:** Öljysäiliö, öljypumppu, öljyletkut.

Tyypillisimmät viat, oireet ja aiheuttajat:

- Öljypumppu hajoaa → Voitelu loppuu ja moottori vaurioituu totaalisesti.
- Öljyletku kuluu puhki tai menee läjään → Voitelu lakkaa tietystä osasta moottoria. Aiheuttaa moottorivaurion.
- Öljypumpun sihti tukossa → Voitelu loppuu koko moottorista ja aiheuttaa moottorivaurion.

Pakoputkisto ja pakoaukon säätimet (ravet). Tehtävä: ohjata moottorin pakokaasuvirtaus (huuhtelutahti) ulos sylinteristä. Pakoaukonsäädin määrittää työtahdin pituuden pakoaukon korkeutta muuttamalla. **Komponentit:** Pakoputken Y-haara, paisuntakammio, pakoputken tiivisteet (donitsit), äänenvaimennin. **Tyypillisimmät viat, oireet ja aiheuttajat:**

- Pakoaukonsäätimet jumittavat → Moottori ei ota täysiä kierroksia tai tiputtaa kierrokset kiihdyttäessä, yleensä moottorihäiriövalo. Johtuu lähes aina säätimien karstoittumisesta, joka voi johtua väärästä voiteluöljystä, mutta myös liian "rauhallisesta" ajotyylillä.
- Kolhiintunut pakoputken pää → Moottori voi tuntua laiskalta tai ei ota täysiä kierroksia.
- Pakoputken tiivisteet vuotavat → Kova ääni, pakokaasun haju tulee väärästä paikasta, moottori voi tuntua tehottomalta.

Moottorinohjausjärjestelmän tehtävä on ohjata moottorin toimintaa ruiskutettavan polttoaineen määrää säätämällä. **Komponentit:** Moottorinohjausyksikkö ECM (Ecu boksi), pakokaasuanturit sekä Rave-anturi, kaasuläpän asennontunnistin (TPS), imuilman lämpötila-anturi, hätäkatkaisija/varkaudenestojärjestelmä (DESS), johtosarja. **Tyypillisimmät viat, oireet ja aiheuttajat:**

- Anturivika → Moottorihäiriövalo palaa, mutta kelkka toimii jokseenkin hyvin.
- Viallinen TPS (kuluu yleensä siltä alueelta, jota käytetään eniten) → Pienillä kierroksilla ajo vaikeaa, mutta isoilla kierroksilla toimii hyvin.
- Viallinen hätäkatkaisija tai DESS:n pohja → Moottori käynnistyy, mutta ei anna nostaa kierroksia. DESS:n valo vilkkuu. → Mahdollinen "boksivika" → Moottori ei käynnisty, eikä missään toimilaitteessa ole mitään eloa. Voi johtua esim. bensansuodattimien tukkeutumisesta.

Jäähdytinjärjestelmän tehtävä on pitää moottorin toimintalämpötila optimaalisena (40°C + 10°C). **Komponentit:** Vesipumppu, termostaattikotelo + termostaatti nesteputkisto, telatunnelijäähdytin, lisäjäähdytin + puhallin (HUOM! Ei kaikissa), lämpömittari. **Tyypillisimmät viat, oireet ja aiheuttajat:**

- Jäähdytinnestevuoto → Moottorin lämpö ei mittarin mukaan nouse, mutta moottori käy kuumana. Usein telatunnelin läpi matkustanut kivi tms. vaurioittaa kennoa.
- Viallinen termostaatti (ei avaudu moottorin lämmitessä) → Moottorin kuumenee, vaikka telatunneliin saakin irtolunta. Neste ei pääse kiertämään telatunnelijäähdyttimen kautta.
- Viallinen vesipumppu, jolloin jäähdytin neste ei kierrä ja aiheuttaa moottorin ylikuumenemisen

Voimansiirron tehtävä on siirtää moottorin tuottama voima telalle. **Komponentit:** Ensiovariaattori (kytkin) toisiovariaattori (variaattori), variaattoriakseli, ketjukotelo, välitykset ja ketju, vetoakseli. **Tyypillisimmät viat, oireet ja aiheuttajat:**

- Kuluneet kytkimen liikkuvat osat → Veto jää päälle, kytkin jumittaa tai palautuu liian hitaasti. Johtuu yleensä kytkinhuollon laiminlyönnistä.
- Hajonneet variaattorin rullat (helix rullat) → Raskas liikkeelle lähtö, variaattori on "auki". Aggressiivinen kaasun käyttö suunnanvaihdon yhteydessä voi aiheuttaa rullan halkeamisen. Hajoavat myös ajan myötä.

- Ketju löysällä → Ylimääräisiä ääniä ketjukotelosta. Kireyden tarkastaminen osa huolto-ohjelmaa.
- Tela löysällä tai vaihdon rajalla → Tela lyö yli raskaalla kuormituksella. Karkeakuvioidet pitkät telat vanhetessaan lyövät yli, vaikka se olisi vasta kiristetty.
- Kulunut vetopyörä → aiheuttaa telan ylihyppimisen

Hydraulisen jarrun tehtävä on rajoittaa vetoakselin pyörintäliikettä. **Komponentit:** Jarrupääsylinteri, jarrunestesäiliö, jarruletku, jarrusatula, jarrulevy, jarruvalo. **Tyypillisimmät viat, oireet ja aiheuttajat:**

- Kiero jarrulevy → Jarrukahva ”potkii vastaan” jarruttaessa. Johtuu yleensä jarrulevyn suoja-koppaan (pattiin) kohdistuneesta iskusta (kivi, kanto).
- Jumittunut jarrumäntä → Jarrulevy kuumenee. Voi johtua esim. huonosta jarrunesteestä (vettä tai likaa seassa).

Alustan ja jousituksen tehtävä on ottaa vastaan ajomaaston vaihtelusta johtuvat olosuhteet. **Komponentit:** Sukset Etuiskunvaimentimet + jouset, tukivarret ja olka-akselit, telasto (liukurungot, etu- ja takapukit), telaston iskunvaimentimet. **Tyypillisimmät viat, oireet ja aiheuttajat:**

- Aorauskulma pielessä (liian pieni suksien haritus) → Vaikea ajaa kovalla jäljellä. Helppo säätää!
- Viallinen iskunvaimennin → Liian nopea paluuvaimennus tai sitä ei ole ollenkaan. Iskunvaimentimet lyövät pohjaan. Jousitus on ainoastaan jousen varassa.
- Kuluneet ohjainraudat tai jousituksen vääränlaiset säädöt → Raskas ohjaus kovalla alustalla tai ei ohjaudu ollenkaan. Säädöt ovat käyttäjäkohtaiset ja ne kannattaa tehdä itselleen sopiviksi.

Viikkotarkastukset ja säännöllinen huolto

- Tarkasta öljysäiliö, jäähdytinnesteen taso (huomioi, että nousee lämmitessään) ja ilman-suodattimet
- Tarkasta variaattorihihnan kireys valmistajan ohjeiden mukaisesti sekä telaston liukumuo-
vien, suksimuo-
vien ja ohjainraudan kunto
- Tarkasta runko ja alusta. Puhdista säännöllisesti ja kiristä alustan ruuvit ja tarkasta telan kireys.
- Antaa kelkan käydä ja lämmetä tarpeeksi ennen ajoa, jotta moottori ei rikkoonu
- Aina kun vaihdat hihnan, muista puhdistaa stefan ympärysykytkimen puolelta, jotta ei tule stefan vuotoa. Puhdista kytkimen takaa kampiakselin ympärille kertyneet hihnankudokset, jotka voivat vaurioittaa stefaa.
- Vaihda tulpat kausihuollon yhteydessä valmistajan ohjeiden mukaisesti. Viallinen tulppa aiheuttaa käyntihäiriöitä ja pahimmassa tapauksessa vaurioittaa syytyspuolta.
- Jos ajat kantaan tai kiveen, tarkista ohjauslaitteet tukivarsineen, alusta ja telasto. Varmista, ettei jarru ja suojakotelon patit ole lommoilla, koska tästä voi aiheutua vetoakselin laakerivaurio.
- Jos vedät toista kelkkaa perässäsi ilman vetolevyä, muista irrottaa hinattavan kelkan hihna.

4.5. Dronet

Dronen eli kauko-ohjattavan ilma-aluksen käyttö on yleisesti lisääntynyt ja se näkyy myös porotöissä. Dronea voidaan käyttää poronhoidossa apuna mm. ettotöissä, peltoporojen siirroissa, raatojen etsinnässä ja loukkaantuneiden porojen etsinnässä. Dronet tuovat etua porotöihin erityisesti tiheissä metsissä, kivikoissa tai ojitusalueilla.

Mikäli drone painaa yli 250 grammaa tai on varustettu kameralla (tai muulla henkilötietojen tallentamisen mahdollistavalla tekniikalla), sen käyttö vaatii rekisteröitymisen, riippumatta siitä, käyttäkö sitä harrastus- vai yritystoimintaan. Rekisteröityminen tapahtuu Droneinfo-verkkosivuilla, jossa pääsee myös suorittamaan vaaditun teoriakokeen. (Traficom 2024)

Ennen lennättämistä tutustu dronen toimintaan ja sen ominaisuuksiin. Myös dronen ja ohjaimen ohjelmistot on hyvä päivittää. Lentosäädökset on syytä tarkistaa säännöllisesti, koska ne saattavat muuttua. Aloita lentäminen harjoittelemalla kotipihalla tai turvallisella alueella. Dronen lentoaika riippuu dronen mallista ja akkukapasiteetistä, joten maastossa on hyvä olla mukana vaihtoakut, joilla toiminta-aikaa saadaan pidemmäksi. Myös säätö vaikuttaa akkujen keston. Käytön jälkeen tulee drone aina puhdistaa ja huoltaa.

4.6. Raatokoira-työskentely

Kuolleiden porojen etsiminen maastosta varsinkin lumettomaan aikaan on haastavaa. Koirien käyttö poronraatojen etsinnässä helpottaa etsintätöitä, koska koirien hajumuisti on äärimmäisen hyvä. Purkkirata on yksinkertainen apuväline opettaa koira tietyn hajun etsimiseen. Mitä enemmän treenaat koiraasi, sitä vahvempi haju jää koiran hajumuistiin etsittäväksi. Muista kuitenkin riittävä lepo, sillä uuden opettelu vaatii koiralta paljon ja se väsy nopeasti.

Esimerkki purkkiradasta ja opetustilanteesta:

1. Laita pussiin etsittävää hajua, esim. verta kangaspalaan
2. Tee purkkirata: laita radalle kolme eri purkkia, joista yhteen on lisätty etsittävää hajua ja muut ovat tyhjiä
3. Anna koiran nuuhkaista pussin avatulta suulta veren haju. Koira ei saa työntää nenää pussiin, niin että se pääsee nuolaisemaan verta. Sulje pussi.
4. Vie koira käymään purkit läpi järjestyksessä
5. Palkitse koira heti, kun se tuoksuttelee oikean purkin. Palkitessa voit käyttää herkkupalaa tai leikkiä.
6. Harjoittelun edetessä muihin purkkeihin voi lisätä häiriöhajuja. Näin voi opettaa koiralle tietyn hajun etsimistä muiden seasta.

4.7. Petovahinkojen tunnistus

Poronhoitoalueen maasuurpetolajit ahma, ilves, karhu ja susi, kuuluvat Maa- ja metsätalousministeriön alaisuuteen, maakotka vastaavasti Ympäristöministeriön.

Suurpetojen kanta-arviot perustuvat mm. Riistakeskuksen kouluttamien petoyhdyshenkilöiden Luonnonvarakeskuksen Tassu-järjestelmään kirjaamiin maastohavaintoihin. Poronhoitoalueella vapaaehtoisia petoyhdyshenkilöitä on vähän, mutta myös muut tahot voivat tehdä havaintoja ja ilmoittaa niistä oman alueen petoyhdyshenkilöille, jotka käyvät tarvittaessa varmistamassa havainnon. RHY järjestää mielellään Tassu-järjestelmä koulutuksia palikunnille, jotta havaintoja saataisiin kattavammin. Petoyhdyshenkilöiden yhteystiedot löytyvät sivulta www.riista.fi. Tietoa suurpetojen kanta-arvioinnista löytyy mm. www.suurpedot.fi -sivustoilta.

Oppaita ja koulutusmateriaalia havainnointiin löytyy myös sivustoilta www.riistainfo.fi. Sivustoilta löytyy myös palvelu, jolla voit tehdä omia havaintomuistiinpanoja www.oma.riista.fi

Jäljen tunnistus

Lajimäärittystä ei koskaan tehdä yhden jäljen perusteella. Seuraa jälkiä riittävän pitkään. Tarkasta jäljen koko ja muoto, varpaiden määrä, kynnet, askelpituus ja leveys, uppoama, kulkutapa, yksilöiden määrä. Ota kuvia näistä asioista ja käytä esim. tulitikkurasiaa mittakaavana.

Karhun pääasiallinen kulkutapa on käynti ja jäljessä näkyy viisi varvasta ja kynnen painaumat. Myös laukka ja loikka ovat mahdollisia. Naaraskarhun jälki on yleensä 11–13 cm ja uroskarhun yli 14 cm. Jälki mitataan ilman kynsiä. Karhun askelväli on pääntöisesti 1–1,5m.

Suden kulku on yleensä suoraviivaista ja helminauhamaista, toisin kuin koiralla. Jäljessä erottuu neljä varvasta ja jälki on soikion mallinen ja askelväli hitaassa käynnissä on yli metrin ja nopeassa käynnissä jopa 1,5–3 metriin. Pariloikassa askelväli on 1,5–2 metriä. Suden ja ilveksen jälki sekoittuvat helposti erityisesti syvässä lumessa. Ilveksellä näkyy harvoin kynnenjäljet, kun sudella ne näkyvät aina. Suden ulosteen haju on erittäin pistävä ja voimakas ja väriltään usein tumma.

Ilveksen yleisin kulkutapa on käynti, ravatessaan se laahaa jalkoja, mikä näkyy jäljessä. Ilveksellä erottuu jäljessä neljä varvasta. Takajalan jälki on usein päärynämäinen, koska takajalan kanta tekee lumeen painauman. Muutoin jälki on pyöreämpi kuin sudella. Ilveksen jälkijono on suden jälkeä tiiviimpi. Naaran jälki on 8,5–10 cm ja uroksen 9,5–12 cm.

Ahma kulkee hyppien ja jäljet ovat parijälkiä. Kovalla lumella ahma vaihtaa laukan ja jälkijono on usein vino. Tassu on leveä, jolloin paksukin lumi kantaa sitä hyvin. Jäljessä erottuu neljä varvasta.

Porovahinkojen tunnistus raadosta

- Tarkastele, onko poro suurpedon tappama. Älä tee liian nopeita johtopäätöksiä, vaan havainnoi. Muista, että haaskansyöjä eläimet voivat sotkea jälkiä.
- Tutki löytyykö raadon ympäristöstä merkkejä suurpedosta esim. jälkiä, ulosteita, sulkia.
- Tarkastele, millaiseen maastoon poro on kuollut, mihin asentoon, onko raato peitelty ja millaisia raatelujälkiä siinä on. Yleensä vertymät ja purentajäljet kertovat suurpedosta.
- Mikäli porossa on raatelujälkiä, tarkastele, kynsien ja hampaanreikien koko, muoto ja etäisyys toisistaan. Kaulan nylkeminen voi olla tarpeellista, jotta vahingonaiheuttajan voi varmistaa.
- Tutki myös, miten raatoa on syöty.

Karhu voi nylkeä tai suolistaa raadon. Se voi myös peitellä raadon sammalilla tai upottaa sen ojaan (myös ilves voi peitellä raatoa). Karhu syö yleensä raatoa paljon ja voi purra poikki putkiluita.

Sudella on valtava puruvoima ja se puree yleensä kurkusta. Susi ei jätä raatoon kynnenjälkiä. Susi tyypillisesti repii pötsin lähetyviltä, jotta pääsee käsiksi sisäelimiin jne.

Ilves tappaa lähes poikkeuksetta puremalla kurkunpään alueelle. Purujäljet ovat pienet ja terävät. Ilves syö sieltä, mistä ruho on pehmeintä esim. saparon alta.

Ahma irrottaa ruhosta usein pään tai raajan, jonka se piilottaa ruokavarastoon. Ahma puree selkään, niskaan ja kaulaan. Purujäljistä näkee, että puruvoima on valtava.

Maakotkan iskee kynnet poron selkään tai päähän. Otekuvio on kolme etukynttä ja n.16 cm päässä peukalokynnen lävistys. Usein raadolta löytyy ulosteviruja ja höyheniä.

Koira puree suden tavoin paisteille, kintereisiin ja takajalkoihin. Puremajäljet ovat alempana kuin sudella ja niitä on usein enemmän. Koiran puruvoima on huomattavasti sutta vähäisempi.

<https://riistavahingot.fi/#/riistavahingot> -sivuilta voit tarkastella Suomen poro- ja kotieläinvahinkoja.

Petovahinkojen tunnistusopas on luettavissa:

https://riista.fi/wp-content/uploads/2013/03/Petovahinko-opas_fi.pdf

5. VAIKUTTAMINEN

Tässä osiossa käydään läpi porotalouteen liittyviä kokouskäytänteitä, lausuntojen antoa sekä muita vaikuttamismahdollisuuksia.

5.1. Kokouskäytänteet

Paliskunnan korkeinta päätösvaltaa käyttää varsinainen kokous, jossa jokaisella osakkaalla on puhe- ja äänioikeus. Paliskunnan kokouksen päätäntävaltaan kuuluu mm. hallituksen ja poroisännän valinta kolmivuotiselle toimikaudelle.

Paliskunnan hallitus valmistelee ja kutsuu koolle varsinaisen kokouksen. Kokouskutsussa ilmoitetaan kokouksen aika, paikka ja käsiteltävät asiat. Kokouskutsu on julkaistava vähintään 7 päivää ennen kokousta alueella ilmestyvässä sanomalehdessä. Mikäli kokouksessa on tarkoitus päättää muista kuin poronhoitoasetuksella säädetyistä asioista, tulee ne mainita kokouskutsussa aina erikseen. Muista asioista voidaan keskustella, sillä päätökset edellyttävät hallituksen valmistelun ja tiedottamista kokouskutsussa ennakoon.

Kokouksen esityslistan on oltava kokouksessa kaikkien osallistujien saatavilla. Hyvä esityslista sisältää lyhyen esittelyn käsiteltävästä asiasta sekä mahdollisen päätösehdotuksen.

5.1.1. Roolit

Toimihenkilöitä paliskunnan kokouksessa ovat puheenjohtaja, sihteeri, pöytäkirjantarkastajat ja äänenlaskijat.

Puheenjohtaja seuraa puheenvuoropyyntöjä ja jakaa puheenvuorot siinä järjestyksessä, kun niitä on pyydetty ja kirjaa tehdyt ehdotukset sekä kannatukset. Puheenjohtajan tehtävänä on julistaa selkeä ja ymmärrettävä päätös ja päättää kokousasiat nuijan kopautuksella. Lisäksi hän voi tarvittaessa yhdistää ehdotuksia niiden tekijöiden luvalla. Puheenjohtaja huolehtii myös kokouksen päätökset sihteerin laatimaan pöytäkirjaan. Puheenjohtajan tehtävään kuuluu myös yleisen järjestyksen pito kokouksessa.

Sihteeri on puheenjohtajan avustaja, joka kirjaa pöytäkirjaan tehdyt ehdotukset, kannatukset ja päätökset ja avustaa puheenvuoropyynnöissä puheenjohtajaa sekä toimittaa valmiin pöytäkirjan puheenjohtajalle ja pöytäkirjantarkastajille kokouksen päätyttyä.

Kaksi kokouksessa valittua **pöytäkirjantarkastajaa** seuraavat kokouksen kulkua ja tarkastavat, että pöytäkirjan päätökset ja kokoustahtumat on kirjattu oikein. **Äänenlaskijat**, vähintään kaksi kokouksessa valittua henkilöä (voivat olla samat kuin pöytäkirjantarkastajat) laskevat äänet äänenestyksissä ja tarkistavat hyväksyttävät ja hylättävät äänet.

Osakkaan tehtävänä on perehtyä etukäteen käsiteltäviin asioihin, keskustella asioista hallituksen jäsenten ja muiden osakkaiden kanssa, ottaa puheenvuoroja ja tuoda omia ajatuksia esille sekä tarvittaessa kannattaa muiden esityksiä ja tehdä perusteltuja muutosesityksiä.

Jäävi eli esteellinen on henkilö, jonka omaa tai lähipiirin etua käsiteltävä asia koskee. Lähisukulainen on serkkua lähempi sukulainen. Esteellisyys on ilmoitettava viimeistään kyseisen asiakohdan käsittelyn alkaessa. Esteellinen henkilö ei saa osallistua asian käsittelyyn ja hänen tulee poistua käsittelyyn ajaksi.

5.1.2. Kokouksen kulku

Kokouksen avauksen, laillisuuden ja päätösvaltaisuuden toteamisen sekä esityslistan hyväksymisen jälkeen siirrytään käsiteltäviin asioihin. Asian valmistellut taho tai asiaan perehtynyt henkilö esittelee asian ja puheenjohtaja tekee päätösehdotuksen. Esittelyyn tehtävänä on antaa osallistujille kaikki tarpeellinen tieto, jonka pohjalta he voivat ottaa asiaan kantaa sekä tehdä päätöksen.

Esittelyn jälkeen puheenjohtaja avaa keskustelun, jolloin kokousväellä on mahdollisuus pyytää puheenvuoroja. Osakkaat voivat kertoa lisätietoja, omia näkemyksiä tai tehdä muutosesityksen. Asiasta keskustelu voi avata uudenlaisia näkökulmia, jolloin hallituksen pohjaesitystä ei koetakaan enää parhaaksi vaihtoehdoksi ja asiassa päädytäänkin kannattamaan yksimielisesti muutettua esitystä.

Puheenvuorotyyppejä on useita erilaisia:

- Muutosesitys on hallituksen pohjaesityksestä poikkeava päätösehdotus. Jotta esitys huomioidaan, täytyy toisen osakkaan kannattaa sitä.
- Pöydällepanoesitys tarkoittaa aikalisän ottamista päätöksentekoon. Asia jätetään ns. pöydälle, odottamaan seuraavaa kokousta.
- Asian palauttaminen valmisteluun -esityksellä, asian valmisteluun ei olla tyytyväisiä tai on saatu uutta tietoa, joka vaatii asian palauttamisen takaisin hallituksen työstettäväksi.
- Kannatuspuheenvuorolla tuetaan ehdotusta; osallistuja voi kannattaa vain yhtä ehdotusta kerrallaan.
- Asiapuheenvuoro sisältää näkökulmia tai kysymyksiä käsiteltävästä asiasta.
- Työjärjestyspuheenvuoro käsittelee kokouksen teknistä kulkua ja ohittaa muut puheenvuorot. Sillä voidaan esimerkiksi ehdottaa käsittelyjärjestyksen muutosta tai kyseenalaistaa puheenjohtajan toiminta.
- Repliiikkipuheenvuoro on lyhyt kommentti edelliseen puheenvuoroon, ja vastauspuheenvuoro annetaan kysymyksiin vastaamiseksi.

Kun puheenvuoroja ei enää ole, puheenjohtaja päättää keskustelun ja toteaa keskustelun aikana tulleet kannatetut ja kannattamattomat esitykset ja niiden tekijät ja kannattajat. Kaikki kirjataan pöytäkirjaan. Tämän jälkeen puheenjohtaja esittää äänestysjärjestyksen ja hyväksyttää äänestystavan. Huomioithan, ettei äänestykseen tarvitse ryhtyä, jos kokousväki on yksimielisesti kokouksessa tehdyn ehdotuksen kannalla. **Henkilövalinnoissa** on kuitenkin aina järjestettävä äänestys, mikäli tehtävään on useampia halukkaita. Henkilövalinnoissa ei tarvita esityksen kannatusta, vaan kaikki ehdotetut ovat mukana äänestyksessä. Valintamenettely tulee päättää ennen vaalia. Mikäli yksikin läsnäolija vaatii suljettua lippuäänestystä, on sellainen pidettävä.

Mikäli keskustelun aikana tulee useampia kannatettuja esityksiä, äänestysjärjestys menee seuraavasti: Ensin asetetaan vastakkain kaksi samaa asiaa koskevaa, pohjaesityksestä eniten poikkeavaa esitystä. Näistä voittanut ehdotus asetetaan vastakkain seuraavan ehdotuksen kanssa ja viimeksi pohjaehdotuksen kanssa. Pohjaehdotus on siis mukana aina viimeisessä äänestyksessä.

Äänestystilanteessa osakkaalla on käytössään oman porolukunsa mukainen äänimäärä. Korkein mahdollinen äänimäärä on 5 % paliskunnan osakkaiden lukuporomäärästä, valtakirjat sisältäen.

Asian käsittelyn lopuksi puheenjohtaja toteaa selkeästi päätöksen. Jos osakas kokee, ettei päätös ole hyväksyttävissä, voi hän jättää eriävän mielipiteen/vastalauseen heti päätöksen teon jälkeen. Eriävän mielipiteen jättänyt vapautuu oikeudellisesta vastuusta. Pöytäkirjasta tulee käydä ilmi, että eriävän mielipiteen jättänyt on ollut esitystä vastaan.

VALTAKIRJA

Kirjaa kuka valtuuttaa ja kenet valtuuttaa, mitä tehtävää tai asiaa valtuutus koskee ja mille ajankohdalle ja mihin tilaisuuteen valtuutus on annettu.

5.2. Lausunnot

Lausunto on asiakirja, jolla esitetään näkemys tarkastelun kohteesta asiankäsittelyn aikana. Paliskunta on asianosainen alueellaan tapahtuvissa maankäytön suunnittelun menettelyissä. Lausuntopyyntöjä tulee mm. YVA-menettelyihin, kaavoitukseen, malminetsintä-, kullanhuuhdontalupiin ja muihin lupiin liittyen. Maankäytön menettelyihin osallistuminen on tärkeää ja lausunto kannattaa antaa, vaikkei lausuttavaa olisikaan. Osakkaana voit olla itse aktiivinen ja pyytää, että paliskunta ottaa kantaa ajankohtaisiin asioihin. Voit osallistua kannanottoihin myös itse.

Julkisesti kuulutetussa asiassa voi antaa mielipiteen, muistutuksen tai kannanoton myös asianosainen henkilö, esim. alueella asuva tai työskentelevä poronhoitaja. Osallistua kannattaa monella tavalla ja asian käsittelyn eri vaiheissa. Mitä aikaisemmassa vaiheessa asioihin otetaan kantaa, sitä todennäköisemmin ne huomioidaan valmistelussa.

Paliskuntain yhdistyksen sivuilta löytyy erilaisten lausuntojen esimerkkejä, joista voi katsoa mallia. Lausunnon kannattaa pohjautua siihen, miten kyseinen hanke, suunnitelma tai kaava vaikuttaa poronhoitoon alueella tai laajemmin paliskunnassa. Lausunnon otetaan kantaa, onko vaikutuksia arvioitu riittävästi ja onko paliskunta niistä samaa mieltä. Viittaa ajantasaiseen lainsäädäntöön ja vaadi tarvittaessa neuvotteluita. Hyvässä lausunnonssa on perusteltu kanta ja nostettu esiin vaihtoehtoja haittavaikutusten estämiseen, vähentämiseen ja lieventämiseen.

Huomioitavaa lausunnoissa

- Aina kannattaa lausua, vaikka lyhyestikin
- Jakakaa kirjoitusvastuuta paliskunnan osakkaiden kesken ja hyödyntäkää eri osakkaiden osaamista
- Pyytäkää lisäaikaa, jos ette ehdi lausua annetussa ajassa
- Tehkää valmis lausuntopohja, niin ei aina tarvitse aloittaa alusta
- Miettikää lausuntojen sisältöjä yhdessä
- Luetuta lausunto useammalla

Neuvontaa maankäyttöasioissa ja lausunnon valmistelussa saa Paliskuntain yhdistykseltä. **Ottakaa yhteyttä hyvissä ajoin, jos tarvitsette apua!**

5.3. Neuvottelut

Paliskunnat joutuvat neuvottelemaan usein eri sidosryhmien kanssa. Esimerkiksi kuntien tulee neuvotella paliskuntien kanssa kaavoittaessaan valtion maita. Myös puolustusvoimien, Metsähallituksen ja alueen muiden toimijoiden kanssa neuvotellaan aika ajoin.

Neuvotteluiden materiaalit tulee olla osapuolien saatavilla hyvissä ajoin etukäteen. Huono valmistautuminen neuvotteluihin antaa vastapuolelle etulyöntiaseman. **Perehtykää paliskunnassa materiaaleihin ja miettikää valmiiksi ratkaisuja ja vaihtoehtoisia kompromissiehdotuksia.** Kuunnelkaa vastaehdotuksia, keskustelkaa ja perustelkaa kantanne faktoihin pohjautuen. Periksi ei kannata antaa liian helpolla!

Neuvotteluista tulee tehdä aina muistio, joka vastaa neuvottelujen kulkua. Muistioon kirjataan ylös myös asiat, joista neuvottelussa ollaan eri mieltä. Mikäli asiat eivät ole neuvottelutahojen mielestä oikeassa muodossa, tulee ne korjata ennen hyväksymistä ja allekirjoitusta. Mikäli neuvottelutaho ei halua korjata muistiota neuvotteluiden mukaisesti, tulee ottaa yhteyttä viranomaiseen, esimerkiksi kuntaan kaavoitusten yhteydessä.

6. POROTALOUDEN KEHITTÄMINEN

Poronhoito on perinteinen elinkeino, joka on säilynyt elinvoimaisena vuosisatoja. Ympäristö on muuttunut paljon ja säilyttääkseen elinvoimaisuuden poronhoidonkin on täytynyt mukautua. On erittäin tärkeää, että poronomistajien oma ääni kuuluu sitä koskevissa asioissa ja poronhoidon kehittäminen tehdään elinkeinon ehdoilla. Poronhoito on erittäin riippuvainen luonnosta eikä vanhoja perinteisiä menetelmiä ja paikkatuntemusta saa unohtaa kehityksen tiellä.

Porotalouden kehittäminen isommassa kuvassa vaatii paliskuntien aktiivisuutta ja yhteistyön lisäämistä muiden toimijoiden kanssa. Kehittäminen ei aina ole uudistumista, vaan myös toimivien käytäntöjen tuomista esille ja poronhoidon tarpeiden avaamista muille toimialoille. Jokainen osakas on osa paliskuntaa ja voi omalla toiminnallaan vaikuttaa paliskunnan toimintaan ja kehittämiseen.

Yksittäinen poronhoitaja voi kehittää omaa poronhoitoaan haluamaansa suuntaan kouluttautumalla ja hankkimalla uutta osaamista. Toisille poromatkailu tuntuu luontevalta ja joillekin poronlihan suoramyynä on keino saada kannattavuutta toimintaan.

6.1. Rahoitus

Porotalouden kehittämiseen on saatavilla monenlaisia tuki- ja rahoitusvaihtoehtoja. On tärkeää, että niitä hyödynnetään ja elinkeinon kehittämiseen osallistuttaisiin myös elinkeinon sisältä. Alla on esitelty muutamia rahoitusvaihtoehtoja.

Porotalouden eläinlääkintä tukea haetaan vuosittain verkkoasiointipalvelu Vipussa tai paperilomakkeella 227. Tukea voi hakea, jos ruokakunnan osallisilla on poronhoitovuoden päättyessä vähintään yhteensä 80 eloporoa. Ehtona on, että pidät porotalouden tuloista ja menoista kirjanpitoa.

6.1.1. POLURA- Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetuet

Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetukia haetaan Ruokaviraston asiointipalvelun kautta. Hakemukset tehdään Hyrrä-palveluun kirjautumalla ja niitä voi täydentää jättämisen jälkeen. Hyrrään kirjaututaan y-tunnuksella ja aloitustuessa ilman Y-tunnusta, mikäli sitä ei vielä ole. Tukia voi hakea jatkuvasti, vaikka niitä ratkaistaan tukijaksoittain. Voit tehdä hankinnan tukihakemuksen vireille jättämisen jälkeen omalla riskillä. Kannattaa silti odottaa tukipäätöstä.

Nuoren elinkeinonharjoittajan aloitustuki on tarkoitettu alle 41-vuotiaille, jotka ryhtyvät harjoittamaan porotaloutta ensimmäistä kertaa. Voit saada lisäksi korotettua investointitukea maastoajoneuvojen hankintaan, jolloin sitoudut tekemään 60 paliskunnan hallituksen hyväksymää työpäivää seuraavan kolmen poronhoitovuoden aikana.

Elinkeinonharjoittajan investointituki on tarkoitettu poronhoitoon tarvittavien maastoajoneuvojen hankintaan. **Elinkeinonharjoittajan asunnonrakentamistuki** on erityisesti luontaiselinkeinoalueelle. Asuntoa tulee käyttää hakijan, tämän perheen jäsenen tai tilan sukupolvenvaihdoksen yhteydessä elinkeinon harjoittamisesta luopuvan henkilön vakinaisena asuntona. Ensisijaisesti tukea myönnetään olemassa olevien rakennusten peruskorjaukseen.

Paliskunnan investointituki on niitä investointeja varten, jotka ovat tarpeen poronhoitolain säättämien paliskunnan velvollisuuksien täyttämiseksi tai jotka muuten ovat tarpeen paliskunnan poronhoidossa esimerkiksi erotuspaikat ja raja-aidat. Edellytyksenä tuen myöntämiselle on muun muassa ajan tasainen poronhoitosuunnitelma ja investointien hoitosuunnitelma.

Lisätietoja tuista antavat Lapin ELY-keskuksessa porotalousasiantuntijat ja Ruokaviraston sivuilta löytyvät yksityiskohtaisemmat tukiehdot ja hakemuksissa tarvittavien liitteiden listaus: <https://www.ruokavirasto.fi/tuet/porotalous/porotalouden-ja-luontaiselinkeinojen-rakennetuet/>

6.1.2. LEADER-rahoitus

Leader-ryhmät ovat rekisteröityneitä maaseudun kehittämissyhdistyksiä, jotka myöntävät rahoitusta paikallistasolta nouseviin strategiansa mukaisiin hankkeisiin. Yhdistyksellä on henkilökuntaa, jotka neuvovat rahoituksen haussa ja hallitus, joka päättää hankkeiden rahoituksesta. Myönteisen päätöksen saaneet hankkeet menevät ELY-keskukseen, joka tekee hankkeille laillisuustarkastuksen ja virallisen rahoituspäätöksen. Lapin ELY-keskuksen maaseuturahastosta myönnetään samoja tukia, mutta pääsääntöisesti kustannusarvioiltaan isompiin hankkeisiin.

Investointituki, tuki 40 %: Porotalousyrittäjille voidaan myöntää investointitukea silloin, kuin yritys kehittää porotalouden rinnalle liitännäiselinkeinoja tai aloittaa aivan muun toimialan yrittäjyyden. Liitännäiselinkeinoja voivat olla mm. lihan suoramyynti yrityksen kautta, porotilamatkailu tai porokäsityöt. Investointitukea voi hakea yritystoiminnassa käytettäviin koneisiin, laitteisiin, muuhun irtaimistoon, rakennuksiin tai rakennelmiin, jotka kehittävät toimintaasi ja ovat liiketoiminnallisesti perusteltuja.

Asiantuntijapalvelut: Leader tukee vakioituna kertakorvauksena yrityksen käynnistys- ja kehittämisvaiheita. Tuet on tarkoitettu helpottamaan yritystoiminnan kokeiluja ja aloittamista tai kehittämään olemassa olevaa yritystoimintaa. Tuet voivat sisältää mm. asiantuntijapalveluiden hankintaa, pienhankintoja, koulutusta ja valmennusta riippuen tukimuodosta.

Elinkeino yleiset kehittämishankkeet: Paliskunnat, kunnat, yhdistykset ja muut rekisteröityneet toimijat voivat hakea tukea alkutuotantoon liittyviin koulutushankkeisiin. Koulutushankkeissa tuki vaihtelee kohderyhmästä riippuen 50–90 %. Elinkeino kehittämiseen voi hakea yhteistyöhankkeita, joissa useampi toimija kehittää yhdessä jotain elinkeino yleistä edellytystä.

Esimerkiksi Osaathan se sieki! -hanke oli Leader-rahoitteinen koulutushanke. Hankkeen tuki oli 90 % ja 10 % yksityisen rahoitusosuuden kattoivat viisi paliskuntaa. Parasta Palkkisilta -hanke oli Leader-rahoitteinen elinkeinojen kehittämishanke, jossa edistettiin muun muassa sivuvirtojen hyötykäyttöä.

Viljelijäryhmähankkeessa voi olla mukana ryhmä maa-, metsä- tai porotaloutta harjoittavia yrityksiä (3-10kpl), jotka kehittävät toimintaansa sekä yhteisillä, että yrityskohtaisilla kehittämistoimenpiteillä. Hankkeen tavoitteena tulee olla työnteon ja tuotannollisen yhteistyön kehittäminen tai muu vastaava kehittäminen. Kustannuksia hankkeessa voi syntyä esimerkiksi palkka-, ostopalvelu- ja matkakuluista. Hankkeen hakijana tulee olla kehittämisorganisaatio eli esimerkiksi paliskunta.

Kurkkaa <https://pohjoisinlappi.fi/> (tai alueesi Leaderin) nettisivuilta ajankohtaisimmat tiedot rahoitukseen liittyen ja hankehakemuksien täyttämiseen. Ole aina etukäteen yhteydessä henkilöstöön, kun alat suunnitella hanketta. **Muista, että hanketta ei saa aloittaa ennen sen vireille tuloa Hyrrä-järjestelmässä.**

6.2. Pohdintaa poronhoitajilta

Poronuria tarvitaan elinkeinon jatkuvuuden ja kehittämisen turvaamiseksi, joten heidät on hyvä ottaa aktiivisesti mukaan paliskunnan toimintaan. **Yhteisen tekemisen myötä osaaminen ja varsinkin hiljainen tieto siirtyy sukupolvelta toiselle.** Tiedonsiirto ei ole yksisuuntaista, vaan nuorilla voi olla osaamista ja kehittämisajatuksia, joita on hyvä kuunnella herkällä korvalla.

Hankeaikana järjestetyissä nuorten tilaisuuksissa nousi esille nuorten näkemyksiä porotalousyrittäjyyttä kohtaan. Nuoret toivoivat, että paliskuntien johto on avoin kehitykselle ja toimintatapojen kriittiselle tarkastelulle, mikäli hommat eivät nykyisellä tavalla toimi. Myös avointa keskustelua ja kannustusta kaivattiin. Työskentelyyn toivottiin selkeitä ohjeita, jotta vältetään epävarmuudelta ja tahattomilta epäonnistumisilta ja että heitä pyydetään aktiivisesti mukaan porotöihin. Nuoret myös kaipasivat enemmän vastuuta. Vanhemmilta poronhoitajilta toivottiin myönteistä suhtautumista nuorten työskentelyyn ennakkoluulojen ja epäonnistumisen pelon hälventämiseksi. Nuoret myös tarvitsivat jonkinlaista taloudellista tukea, jotta poronhoitotöihin on mahdollisuus osallistua.

Nuoret näkivät porotalouden vahvuuksina hyvän poronlihan menekin, vahvan yhteisöllisyyden ja vahvan kulttuurisen perinteen. Heikkoutena nähtiin sisäiset ristiriidat ja poronhoitajien keskinäiset kiistat sekä elinkeinon epävarmuus ja suhdanneherkkyys. Myös vähäinen nuorten jatkajien määrä huolettaa.

Mahdollisuuksia elinkeinon parissa nähtiin lihatuotannon ja materiaalien (kuten taljat ja sarvet) jalostuksen kehittämisessä sekä teknologisten apuvälineiden, kuten dronet ja GPS-seurantalaitteet, käytössä. Lisäksi pedot ja muut laidunalueisiin liittyvät uhat, erityisesti ilmastonmuutoksen vaikutukset ja petotilanteiden muutokset rajavyöhykkeellä herättivät huolta. Yhteiskunnan vähenevä tuki poronhoitoelinkeinoja kohtaan ja sodat sekä niiden geopolittiset vaikutukset koettiin uhkana.

Hankkeessa järjestettiin hankepaliskunnille kehittämisiä, jossa nousi esille samoja teemoja kuin nuorilla. Nuorten tukemista elinkeinon pariin nähtiin tärkeänä. Tämän lisäksi oltiin huolissaan maankäytön vaikutuksista poronhoidolle ja maankäyttöön liittyvän neuvotteluvoiman lisäämistä kaivattiin. Lisäksi toivottiin kiinnitettävän huomiota laitumien kunnan elvyttämiseen sekä ennallistamiseen.

Tärkeäksi nähtiin lisätä poroelinkeinonharjoittajien luottamusta tulevaisuuteen ja mahdollisuuksiin sekä henkisen kuormituksen vähentämistä positiivisen imagon kehittämällä ja luomisella. Paliskuntien sisäiset ristiriidat tulisi saada loppumaan. Myös avointa hallintoa ja viestintää kaivattiin. Kehittämiskohteeksi nimettiin myös ammattimaisuusasteen nostaminen ja työstä saatavan toimeentulon riittävyys.

Hankkeessa tehtiin Koetteleppa sieki! -poromerkkipeli, jonka tavoitteena on lisätä yhdessä tekemistä ja jakaa merkkietoutta. Jokaiseen hankepaliskuntaan on annettu kaksi kämppäolosuhteisiin soveltuvaa peliä.

Yhteisiä hetkiä toivoen, Leader Pohjoisin Lappi ry

7. LÄHTEET JA LINKIT

Oppaassa on hyödynnetty soveltuvin osin hankkeen kouluttajien materiaaleja. Hankkeen kouluttajat: Paliskuntain yhdistys, Anna-Leena Jänkälä, Asta Sipola, Marja Anttonen, Motocraft Tuomas Värriö, ELY-keskus Päivi Kainulainen, Lapin Martat Liisa Karppinen, Iida Melamies, Lappica Laura Hakala, Ensiavun ja pelastusalan Kyles Oy, Ranniot Petri Särkisaari, Sodankylän kunta Pirjo Vattulainen, Niina Leskinen, Lapin AMK Tuija Haapsalmi, REDU EDU Oy Hannu Pekkala, Valmennustalo Tempo Oy Paula Kähkönen, Kujalan porotila Juha Kujala, Anique Annika Lompolo, Centria-ammattikorkeakoulu Pentti Eteläaho, MELA Inga-Briitta Magga, Leader Pohjoisin Lappi ry Johanna Mikkola.

Mela 2024. Verkkosivut. [Poronhoitajat | Maatalousyrittäjien eläkelaitos Mela](#)

Paliskuntain Yhdistys 2024. Poronet. www.paliskunnat.fi/

Ruokavirasto 2024. Verkkosivut. Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetuet www.ruokavirasto.fi/tuet/porotalous/porotalouden-ja-luontaiselinkeinojen-rakennetuet/

Suomen Punainen Risti 2024. Verkkosivut. Ensiapu. Ensiapuhjeet. www.punainenristi.fi/ensiapu/ensiapuhjeet/

Traficom 2024. Liikenne- ja viestintäministeriö Traficom. Droneinfo verkkosivut. Lennättäminen avoimessa kategoriassa <https://www.droneinfo.fi/fi/lennattaminen-avoimessa-kategoriassa>

Verohallinto 2024. Verkkosivut. Henkilöasiakkaat. Omaisuus ja asuminen. Metsänomistajan verotus. Metsästä saadut muut tulot. Poroverotus. www.vero.fi/henkiloasiakkaat/omaisuus/metsa/metsasta_saadut_muut_tulot/poroverotus/

Ajoneuvon ja sen käyttökulujen alv:

www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/verot-ja-maksut/arvonlisaverotus/ajoneuvon-ja-sen-kayttokulujen-arvonlisavero/

MYEL-vähennykset: www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/verot-ja-maksut/liikkeen-tai-ammattinharjoittaja/vahennykset/yel-maksut/

Poroverotus tutuksi opas:

www.paliskunnat.fi/ohjeet_oppaat/Poroverotus_tutuksi_2019.pdf

Ranniotin käyttöohjeet: www.ranniot.fi/kayttoohje/

Porotyöt- sivusto www.porotyot.fi/

Ruokaviraston sivut petovahingoista:

www.ruokavirasto.fi/elaimet/kalastus-metsastys-ja-villielaimet/vahingonkorvaukset/petovahingot/

Riistainfo www.riistainfo.fi

Suurpedot -sivusto www.suurpedot.fi

Riistavahingot www.riistavahingot.fi

